

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Ondřej Krutilek

**Fejeton v Lidových novinách od roku 1990
do roku 1993**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: Ondřej Krutilek

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Barbora Osvaldová

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2014

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KRUTILEK, Ondřej. *Fejeton v Lidových novinách od roku 1990 do roku 1993*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2014. 43s, Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbora Osvaldová

Anotace

Diplomová práce „Fejeton v Lidových novinách od roku 1990 do roku 1993“ pojednává o zakotvení tohoto tradičního publicistického žánru v nově vznikajícím mediálním a společenském prostředí začátku 90. let 20. století. Hlavní snahou je zmapování pozvolného vývoje fejetonu a to především prostřednictvím určení nejvýraznějších autorů tohoto období a systematické analýzy jejich textů. Tímto způsobem je možné zjistit, jak významné místo tento publicistický žánr v periodiku zastával. Přestože je fejeton považován za žánr, který by měl řešit především témata nadčasová, v divokém porevolučním období 90. let se musí přirozeně potýkat s celou řadou nejrůznějších nových společenských trendů, sociálních problémů a komplikacemi ve vztahu k nově vznikající politické reprezentaci. Fejeton se s takovou situací vypořádává nejen jako střizlivý kritik ale také jako mapující nástroj doby. Lidové noviny jsou pro takovou práci obzvláště vhodné, musejí se totiž nově etablovat na oficiálním mediálním trhu v prostředí postupně vznikající tržní ekonomiky. Jedná se tedy o prostředí extrémně dynamické, na kterém se dají dobře ilustrovat nově se rodící trendy. Součástí práce je také srovnání s fejetony z konce období samizdatového vydávání Lidových novin.

Annotation

Diploma thesis „Feuilleton in Lidové noviny since 1990 till 1993“ deals with anchoring of traditional journalistic genre in new medial and social context in early 90s of the 20th century . The main aim is to map the systematic development of feuilleton mainly through the determination of the most prominent authors of this period and a systematic analysis of their texts. By this way you can find out how important place this journalistic genre in newspapers held . Although the feuilleton is considered to be a genre that should primarily deal with timeless themes , in a wild post-revolutionary period of 90s feuilleton have to deal with a range of various new social trends , social problems and complications in context of newly emerging political representation. Essay with shall deal with the situation not only as a sober critic but also as a mapping tool time. LN for such work are extremely useful because they have to reestablish them selfs in new official media market in

totally new conditions of market economies . It is therefore an extremely dynamic environment , at which we can illustrate the newly emerging trends. The work also includes a comparison with feuilletons from the end of the samizdat period of Lidové noviny.

Klíčová slova

Fejeton, Lidové noviny, 90. léta, publicistika, noviny

Keywords

Fauilleton, Lidové noviny, 90s, Publicism, newspaper

Rozsah práce

Práce má 67 034 znaků včetně mezer, počítáno bez příloh anotací a seznamu literatury. Má tedy kompletních 37 normostran.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 14. května 2014

Ondřej Krutilek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Doc. PhDr. Barboře Osvaldové za cenné rady, odborné vedení a vstřícný přístup při zpracování této bakalářské práce.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Ondřej Krutílek

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:

2011/2012

E-mail diplomantky/diplomanta:

zapominam.e-mail@seznam.cz

Studijní obor/forma studia:

7202T Žurnalistika / prezenční

Předpokládaný název práce v češtině:

Fejeton v Lidových novinách od roku 1990 do roku 1993

Předpokládaný název práce v angličtině:

Feuilleton in Lidové noviny since 1990 till 1993

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: *ZS 2012/2013*):

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)

LS 2013/2014

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

Lidové noviny jsou český novinový titul s rozsáhlou, i když komplikovanou a přerušovanou tradicí. V titulu se vystřídaly špičky novinářského oboru, a velké osobnosti občanské společnosti. Lidové noviny byly vždy ceněné kvůli kvalitní publicistice, do které spadá i fejeton jakožto svébytný publicistický žánr s dlouholetou tradicí.

Cílem bakalářská práce bude zkoumat vývoj českého fejetonu v titulu Lidové noviny, a to od prvního oficiálního porevolučního vydání na jaře 1990, až po odchod šéfredaktora Tomáše Smetánky, v roce 1993. Mou hlavní snahou bude zachytit formu a míru zastoupení tohoto novinářského žánru v Lidových novinách v porevoluční době, stejně tak jako srovnání s fejetony vydanými v ilegálních samizdatových Lidových novinách, ještě v období před listopadem roku 1989.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. *Úvod* – uvedení do problematiky

2. *Lidové noviny po roce 1989* – zkoumání stavu, společenské úrovně a personálního zastoupení deníku

3. *Fejeton v Lidových novinách před a po listopadu 1989* – formální srovnání samizdatových a oficiálních fejetonů v rámci zvoleného titulu

4. *Pozice fejetonu v Lidových novinách* – Jeho kvantitativní zastoupení a formální prostor fejetonu poskytovaný

5. *Změny ve fejetonu*

A) *Pokusit se najít nové tematické prvky*

B) *Zjišťování případných nových formálních postupů*

C) *Změny ve fejetonu v závislosti na publikujících autorech*

6. *Shrnutí*

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):
První vydání Lidových novin z roku 1990 až po odchod šéfredaktora Tomáše Smetánky v roce 1993.

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Vyhledání a shrnutí dostupných výtisků Lidových novin v kombinaci s využitím odborné literatury vhodné k danému tématu.

Analýza objevených skutečností a snaha vytvořit s jejich pomocí co nejucelenější obraz o zvoleném tématu.

Komparace jednotlivých fejetonů

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

BEDNAŘÍK, Petr - JIRÁK, Jan - KÖPPLOVÁ, Barbara: Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti. Praha, Grada 2011. 439 str.

Monografie je zaměřena na výklad vývoje českých masových médií v evropském kulturním a sociálním kontextu.

PERNES, Jiří. Svět Lidových novin 1893-1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny: 1993. 143 s.

Kniha, vydaná ku příležitosti stoletého výročí existence Lidových novin, se zabývá tímto deníkem v průběhu české historie. Nabízí pohled na éru největšího lesku i období zašlé slávy, shrnuje všeobecně známá fakta, ale přináší i nové informace z historie tohoto tradičního periodika.

JIRÁK, Jan - KÖPPLOVÁ, Barbara. Masová média. Praha: Portál: 2009. 416 str.

Autoři se značnou teoretickou i praktickou zkušeností v oblasti fungování médií v České republice nabízejí podrobné uvedení do studia médií z hlediska sociálněvědní disciplíny mediální studia. Jejich ústředním zájmem je mediální komunikace jako obecný pojem, který zahrnuje institucionalizovanou symbolickou interakci a složky, které se na ní podílejí, tedy média, publikum, společenský kontext. Jde o pohled, který bere v úvahu historii i současnost mediální scény i mediálních studií u nás. Výklad je doplněn řadou příkladů z České republiky i ze zahraničí.

OSVALDOVÁ, Barbora a kol. Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace. Praha : Libri, 2007.

Nová rozšířená verze úspěšné encyklopedie poskytuje abecedně řazená hesla z oblasti tisku, rozhlasu, televize, internetu, agenturního zpravodajství, fotografie i pojmů z oblastí spojených s mediální produkcí.

OSVALDOVÁ, Barbora – KOPÁČ, Radim. O fejetonu, s fejetonem. Praha: Karolinum, UK Praha, 2007.

Knižka O fejetonu, s fejetonem přináší různé pohledy na tento žánr. Zaznamenává jak jeho dějinný vývoj, tak současnou podobu v tištěných médiích, v rozhlase i na internetu. Nejde jen o popis fejetonu jako druhu, většina tvůrců se svěruje i s tím, co pro ně osobně "podčárník" znamená, proč a jak ho píše. Editoři Barbora Osvaldová a Radim Kopáč požádali o zamyšlení na čtyřicet autorů a autorek, zhruba polovina do sborníku přispěla. Jsou mezi nimi literární kritici, publicisté, spisovatelé, vědci i historici. Každý z nich pojal svůj text osobitě a originálně. Publikace tak může sloužit jako učebnice pro všechny, kteří chtějí nebo musejí tento žánr psát. Navíc jména autorů zaručují i potěšení z četby.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

ROTOVÁ, Tereza. Samizdatové Lidové noviny 1987-1989. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009. Vedoucí práce Barbara Köpplová.

JANOŠEK, Jan. Reflexe transferu Němců z Československa po druhé světové válce v Lidových novinách v období po listopadu roku 1989. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. Vedoucí práce Blanka Soukupová.

Datum / Podpis studenta/ky

5.6. 2013

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Doc. PhDr. Barbora Osvaldová
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

.....
Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE NA IKSŽ VEDOUCÍ PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Obsah

Obsah.....	1
Úvod.....	2
1. Metoda výzkumu.....	3
2. Obecně o fejetonu.....	4
2.1. Stručná historie fejetonu.....	4
2.2. Fejeton u nás.....	5
3. Historický kontext a mediální prostředí.....	6
3.1. Politická transformace.....	6
3.2. Ekonomické změny.....	7
3.3. Technologický vývoj.....	8
3.4. Společenská transformace.....	8
3.5. Zakotvení v novém světě.....	9
3.6. Mediální svět a Lidové noviny na začátku 90. let.....	9
3.7. Lidové noviny a jejich transformace ze samizdatu do zavedeného deníku..	11
4. Fejeton a jeho prostor v Lidových novinách od roku 1990 do roku 1993.....	13
4.1. Šéfredaktor Jiří Ruml.....	13
4.1.1. „Poslední slovo“ pod vedením Jiřího Rumla.....	14
4.1.2. Jiří Ruml a jeho „Poslední slovo“.....	15
4.2. Šéfredaktor Rudolf Zeman.....	16
4.2.1. Fejeton za Rudolfa Zeman.....	16
4.2.2. Ladislav Verecký a jeho fejetony.....	19
4.3. Šéfredaktor Jaroslav Veis.....	22
4.3.1. „Poslední slovo“ za Jaroslava Veise.....	23
4.3.2. „Co napadá...“ za Jaroslava Veise.....	24
4.3.3. Fejetony Jiřího Rulfa.....	26
4.4. Šéfredaktor Tomáš Smetánka.....	27
4.4.1. „Poslední slovo“ na konci éry Tomáše Smetánky.....	28
4.4.2 Fejetony Pavla Šruta a Petra Váši.....	30
5. Fejeton v Lidových novinách před listopadem a po listopadu 1989.....	32
Závěr.....	35
Použitá literatura.....	37
Přílohy.....	44

ÚVOD

Cílem této práce bude analýza fejetonu v Lidových novinách o to v letech 1990-1993. Jedná se o porevoluční období. O období, kdy se zcela rekonstruuje české prostředí na mnoha různých úrovních po čtyřicetileté etapě komunistické diktatury. Je potřeba znovu vytvořit nejen politickou reprezentaci pro moderní demokratickou dobu, ale také hospodářství, společnost a žurnalistiku. Musí totiž obstát ve zcela novém světě s novými pravidly i novým směrem vývoje, tak aby odpovídaly morálním a praktickým požadavkům, které jsou postupně společností přijímány jako nová norma.

Lidové noviny si prošly samizdatovým obdobím, teď se ale musí etablovat jako nezávislé demokratické periodikum a vydobýt si svůj prostor v prostředí tržní ekonomiky. Ideově se snaží čerpat z prvorepublikové éry Lidových novin, prakticky ale stojí před zcela novým vybudováním s jen slabými základy zmiňovaného samizdatu.

Hlavním cílem práce je zjistit, jak se v takovém prostředí dokáže adaptovat klasická fejetonová forma. Snahou bude vystopovat, jak byl fejeton v Lidových novinách ukotven, jaké bylo jeho místo, jaké bylo jeho poslání, případně jak se tyto sledované znaky postupně vyvíjely. Fejeton bude zkoumán prizmatem autorských osobností, které v něj v daných obdobích ovlivnily nejvíce množstvím a kvalitou svých příspěvků. Boudou sledována také typická témata tohoto žánru a jejich případné změny, nebo vývoj.

Jako klíč k analýze bylo zvoleno rozdělení období podle šéfredaktorů, kteří v Lidových novinách postupně působili. Z toho důvodu se práce odchyluje od předem zvolených tezí. Rozdělení jednotlivých etap výzkumu podle šéfredaktorů se ukázalo jako účelnější a přínosnější pro poznání, při zachování v tezi formulovaných zkoumaných rysů.

1. Metoda výzkumu

Snahou této bakalářské práce bude provedení analýzy fejetonu v Lidových novinách jako svébytného publicistického žánru.

Z toho důvodu byla zvolena metoda kvalitativní. I přes její komplikovanou replikovatelnost a výraznou subjektivitu, byla vybrána k danému tématu jako nejvhodnější, práce se bude totiž do značné míry opírat o induktivní metodu. O kvalitativním výzkumu se v knize *Metody výzkumu médií* píše: „Výhodou těchto metod je, že výzkumník může jít do hloubky v případě vyskytnutí neočekávaných informací,, (1) především pro jeho flexibilitu a možnost jít do hloubky bude využít i v pasážích této práce.

Materiálem pro bakalářskou práci budou archivní vydání Lidových novin z výše zmíněných let.

Práce se ovšem nevyhne ani kvantitativnímu zkoumání, a to v těch úsecích, ve kterých se bude text zabývat prostorem daným tomuto žánru v jednotlivých vydáních v rámci počtu znaků, nebo při snaze zjistit nejčastěji publikující autory. Podle Miroslava Dismana kvantitativní výzkum: „Je schopen říci jak zobecnitelné jsou naše výsledky, je schopen potvrdit, nebo vyvrátit naše hypotézy, vypočítat jaká je pravděpodobnost, že se mýlíme“ (2)

Cílem práce je zmapovat proměnu fejetonu ve čtyřech porevolučních letech, ilustrovat skrze něj společenské trendy a zjistit jaký prostor byl v té době fejetonu v Lidových novinách dán, případně jak se v průběhu let prostor proměňoval.

1 TRAMPOTA, Tomáš - VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. s. 18. ISBN 978-80-7367-683-4.

2 DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Příručka pro uživatele. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2002, s. 285. ISBN 80-246-0139-7.

2. Obecně o fejetonu

Fejeton je specifický publicistický žánr s rozsáhlou historií a to jak ve světovém, tak i v tuzemském kontextu. Vyznačuje se značným důrazem na autorský rukopis a to jak na úrovni výběru tématu a celkového pojetí fejetonu, tak i v rámci užívání jazyka a jeho kreativního ohýbání.

2.1 Stručná historie fejetonu

Podle Praktické encyklopedie žurnalistiky je „klasickým představitelem subjektivní žurnalistiky s dominantním názorem tvůrce na jeden fakt, umocněný lehkou stylistickou formou,“ (3) zároveň ale uvádí, že „v tisku je chápán jednak jako specifický publicistický žánr, v zahraničním tisku (např. Německo, Francie) také jako celá literárně-publicistická příloha deníku nebo časopisu.“ (4) Tato žánrová rozvolněnost je dána jak specifickým pojetím jednotlivých autorů, tak i rozsáhlou historií žánru, která takové rozvolnění umožnila a jeho kulturním rozšířením do širokých spekter novinařiny, ať už na úrovni žánru (noviny, časopisy, internet), nebo jeho výrazného geografického rozšíření.

Všechny tyto prvky pak vedou ke skutečnosti, že je fejeton téměř vždy výrazně označen a jako by oddělen od ostatního textového materiálu a to buď výrazným označením Fejeton, nebo oddělením fejetonu výraznou čarou ve spodní části zalomené strany, kdy se z pravidla objevuje právě v nejspodnější části stránky.

Vznik fejetonu nelze jednoznačně přidělit žádné konkrétní zemi, nejčastěji se ovšem uvádí rok 1800, kdy začaly ve francouzském listu Journal des Débats v inzertní příloze Le feuille vycházet texty abbého Juliana de Geoffroy. „Inzertní příloha nebyla cenzurována, takže se tam mohly dostat i myšlenky, které by jinak neprošly.“ (5) Právě tendence fejetonu tíhnout k hrám se čtenářem, dvojsmyslným zdělením a jinotajů, pak často vytlačovala tento žánr v autoritativních režimech na hranici oficiální žurnalistiky a často i za ní.

3 OSVALDOVÁ, Barbora a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Praha : Libri, 2007, str. 72 .

4 OSVALDOVÁ, Barbora a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Praha : Libri, 2007, str. 70-71.

5 OSVALDOVÁ, Barbora – KOPÁČ, Radim. *O fejetonu, s fejetonem*. Praha: Karolinum, UK Praha, 2007, str. 6.

Takový vývoj nastal i v Československých normalizačních periodikách: „A když nemohl být (fejeton) ani v oficiálních novinách stáhl se do samizdatů. Jako příklad lze uvést fejetyony Ludvíka Vaculíka a Poslední slova Jiřího Hanáka a Jiřího Rumla v Lidových novinách v letech 1988-1989.“ (6) Právě Lidové noviny nabízely publicistice vždy výrazný prostor, což platí i pro fejeton. To že se usídlil i v jejich samizdatové verzi je jen logické vyústění víc jak stoletého vývoje.

2.2 Fejeton u nás

V české žurnalistice se fejeton začíná výrazněji prosazovat v polovině 19. století. Tuto skutečnost je možné dát do souvislosti s pádem Bachova absolutismu v roce 1859. Začaly vznikat nová periodika (Čas, Hlas, Národní listy) a tento rychlý vzestup byl doprovázen adaptací nových žánrů. Bylo potřeba hledat nové autorské cesty k vyjádření skutečnosti. Do tohoto období také spadá Jan Neruda, nejvýraznější fejetonista doby a jeden z nejslavnějších českých autorů fejetonu vůbec. Vývoj fejetonu je nutno chápat spíše než jako postupný vývoj, jako stopy velkých autorských osobností. „Čím dál více se potvrzuje, že pro rozvoj tohoto žánru (fejetonu) jsou důležité tvůrčí osobnosti. Úroveň stoupá, když jich je dostatek, v novinářském průměru se kvalita ztrácí. Proto každá krize fejetonu byla vždy především krizí tvůrčí.“ (7) Přesto že se ve fejetonu od dob Jana Nerudy vystřídala řada autorů, za milník můžeme považovat jeho přijetí Lidovými novinami a to především v podání Karla Čapka. V tomto případě ovšem nejde o izolovaný fenomén ale o rozvoj fejetonu obecně. V redakci Lidových novin, totiž kromě Karla Čapka excelovali v tomto žánru také Karel Poláček a Eduard Bass. Lidové noviny zcela přijaly tento žánr a na jejich stránkách se objevoval jak v její poválečné, tak krátké samizdatové, i polistopadové éře.

6 OSVALDOVÁ, Barbora – KOPÁČ, Radim. *O fejetonu, s fejetonem*. Praha: Karolinum, UK Praha, 2007, str. 6

7 OSVALDOVÁ, Barbora – KOPÁČ, Radim. *O fejetonu, s fejetonem*. Praha: Karolinum, UK Praha, 2007, str. 9

3. Historický kontext a mediální prostředí

Pokud chceme pochopit vývoj Lidových noviny v 90. letech, mechanismy změn a tendence, které tyto změny ovlivňovaly, ne-li přímo vyvolávaly, je nezbytně nutné pochopit historický kontext daného období. Právě tento kontext totiž kromě přímých formálních změn periodika zcela zásadně ovlivňoval i publikované texty a to i fejetony. Ovlivňování fejetonů pak lze sledovat jak na úrovni autorů, kteří je publikovali, tak na úrovni volby témat, i na úrovni jazykové.

Události listopadu 1989 vyvedly Československou socialistickou republiku z víc jak čtyřicetileté nadvlády komunistické strany. Tento vývoj nebyl ničím překvapivým v kontextu střední i východní Evropy, kde si socialistické státy prošly podobným revolučním vývojem. Na vině byla nespokojenost s občanskou nesvobodou a perzekucemi ale také výrazná ekonomická a hospodářská zaostalost států v sovětské sféře vlivu. Revolucí bylo pak sice odstraněno jádro problému, tedy vedoucí úloha komunistické strany, zároveň se ale po opadnutí euforie rychle začaly formovat problémy nové.

3.1 Politická transformace

Společnost stála před razantními změnami na několik různých úrovních. Předně na úrovni politické. Bylo potřeba etablovat novou politickou elitu, které by reprezentovala názory a stanoviska nové doby, nového státu, nového kulturního světa, který se postupně vytvářel. Prvním momentem této transformace bylo zvolení Václava Havla prezidentem Československé socialistické republiky 29. prosince 1989. Jednalo se ovšem pouze o začátek radikálních změn. Významná část politické elity se začala prosazovat z řad Občanského fóra v českém prostředí a Veřejnosti proti násilju, na Slovensku. Jednalo se o platformy, které se vytvořily, jako revoluční protiklad, proti stávající diktatuře v listopadu 1989. Sdružovaly, jak disidenty, tak občany, kteří se rozhodli otevřeně vystoupit proti komunismu.

Jde ovšem o pouhý začátek přeměny země. V dalších fázích začaly postupně vznikat nové politické strany. Změny byly prováděny i na úrovni transformace. Byly zde tradiční politické strany, které aktivně působily i před rokem 1989, pod jednoznačným direktivním vlivem komunistické strany. Takové strany musely najít nové sebeurčení. Jednalo se například o Českou stranu lidovou, (později KDU-ČSL), nebo ČSSD. Do politického dění začaly vstupovat ale i strany zcela nové. Příkladem je

Občanská demokratická strana, která vznikla po rozpadu Občanského fóra. ODS se profilovala jako pravicová liberální strana a tedy jako nejsilnější reprezentant ekonomického proudu směřujícího k tržní ekonomice. Vznikaly ale i strany, které nebyly spojeny s OF. Příkladem je Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa. Jednalo se o stranu krajně pravicovou, nacionalistickou, které byla několikrát kritizována kvůli svým ostrým postojům vůči národnostním menšinám.

3.2 Ekonomické změny

Na úrovni ekonomické bylo nezbytně nutné přeměnit kolabující řízenou ekonomiku do podoby fungující moderní ekonomiky tržní. Jednalo se o složitý proces doprovázený celou řadou problémů a skandálů. Jádrem změn byla snaha privatizovat státní majetek v duchu neoliberálních ekonomických doktrín a tím revitalizovat stát a nastartovat stabilní ekonomický růst. Privatizace byla prováděna různými nástroji. Prvním pilířem byla takzvaná velká privatizace. Ta zahrnovala převedení státních podniků do rukou soukromých vlastníků, tedy faktický rozprodej. Novými majiteli se stávali jak domácí podnikatelé, tak velké nadnárodní korporace. Druhým typem privatizace, byla takzvaná privatizace kuponová. Ta umožňovala občanů zakoupit podíly státních firem prostřednictvím kupónů. Tyto malé podíly pak v masovém měřítku rovněž vedly k privatizaci státního majetku. Privatizace probíhala také prostřednictvím restitucí. Touto formou se stát snažil napravit křivdy minulých desetiletí a navrátit zestátněný majetek zpět jejich právoplatným majitelům, případně jejich žijícím dědicům. Nejde samozřejmě o akt, který by přinesl do státního rozpočtu finance, nicméně jedná se o převedení majetku státu na soukromého vlastníka, tím pádem restituce formálně splňuje kritéria privatizace.

Ekonomické změny se ovšem projevovaly i na jiné, než státní úrovni. Zásadní změnou spojenou se zavedením tržní ekonomiky bylo znovuzavedení svobodného podnikání. Této možnosti začali lidé brzy aktivně využívat. Začaly vznikat nové živnosti a podniky. Nárůst počtu podnikatelů je samozřejmě dán snahou vyplnit prázdný, nebo spíše do té doby neexistující, sektor ekonomiky, zásadní vliv mělo ovšem i otevření trhu, které přineslo nové podnikatelské možnosti. Opět se nejedná pouze o budování soukromého sektoru „národní svépomocí“ ale i o příliv zavedených zahraničních investorů, které lákal nový nezmapovaný a především prázdný trh střední a východní Evropy.

3.3 Technologický vývoj

Na zásadních změnách v transformaci společnosti má kromě ekonomických faktorů podíl také výrazný technologický rozvoj. Nové technologické výtoby se k nám sice dostávaly o něco pomaleji, než tomu bylo ve vyspělejší západní Evropě, rychle se ale dokázaly adaptovat v tuzemském prostředí. Jedná se sice o pozvolný nástup digitální éry, je to ale nástup, který byl v začátku pochopen a také náležitě adaptován jak v soukromém životě, tak i na veřejné celospolečenské úrovni. Ve veřejném prostoru jsou to například bankomaty na výběr peněz, v soukromé a pracovní sféře pak zejména masovější přijetí stolních počítačů.

3.4 Společenská transformace

Všechny tyto zásadní změny pak rezonují ve společnosti, vytvářejí nová společenská paradigmat a zásadním způsobem společnost mění. Porevoluční společenský úkol celkově, byl neobyčejně komplikovaný. Nadšení a všeobecná euforie záhy opadaly a bylo potřeba zodpovědět otázku, kam dál. Se změnou režimu přišly zcela nové problémy, se kterými se společnost o několik dekad dříve nepotýkala. Lidé se museli vyrovnat se zdražováním, nebo objevující se nezaměstnaností. Řada zavedených podniků (především zemědělských) začala zjišťovat, jak těžce je může zasáhnout konkurenční boj. Série porevolučních zklamání pak byla navíc nazírána v naprosto novém světle svobodných voleb. S demokratickými volbami totiž lidé museli přijmout také morální spoluúčast ať už na změnách pozitivních, nebo negativních. To je morální dilema, se kterým se předcházejících čtyřicet let potýkat nemuseli.

Jak již bylo zmíněno, začala se objevovat úplně nová společenská vrstva podnikatelů. V kontextu mnou sledovaného období se často jednalo o lidi, kteří rychle zbohatli na chaotickém době začátku devadesátých let. Bez kulturního zázemí a na základě společenského statutu definovaného ziskem. Společnost se ale musela postavit před další nepříjemné téma, a to je vyrovnání se s uplynulým obdobím komunistické nadvlády. Musela se vytvořit společenská norma, jak se vlastně chovat k prominentům minulého režimu, jaká společenská práva jim přiznat, jakou mírou viny je zahrnout. Na jednu stranu byl v roce 1991 přijat lustrační zákon, na druhou stranu se ale nikdy nepřistoupilo ke zrušení komunistické strany. Tento rozpor ve vztahu k minulosti musel ovšem probíhat i na úrovni osobní. Bylo nutné postavit se k extrémně rychlému

vývojovému tempu a sledovat jak důvěrně známý svět a jeho pravidla nenávratně mizí a místo něj se tvoří svět nový.

3.5 Zakotvení v novém světě

Před porevoluční zemí stál také další úkol, jak se postavit k okolnímu světu. Jak ukotvit republiku v najednou otevřeném velkém západním i východním světě. Šlo o období hledání nové národní identity ale i jednoznačného geopolitického zakotvení. O období hledání nových vzorů na úrovni společenské a kulturní, a nových partnerů a spojenců na úrovni politické. A to nejen v kontextu státu ale i národa. Mám samozřejmě na mysli sílící hlasy, které žádaly samostatné Slovensko. Snaha o vytoužené osamostatnění vyvrcholil v roce 1993, kdy se Československo definitivně rozpadlo na dva samostatné státy.

Nejen že zásadních změn bylo hodně, ale navíc se odehrávaly v extrémně rychlém tempu. Soudobá žurnalistika na ně samozřejmě musela aktivně reagovat všemi možnými prostředky. I když fejeton není vhodným prostředkem na produkování sofistikovaných reakcí, které komentují aktuální události, naopak se velmi dobře hodí k popisování stavu společností, k zachycování nových témat a neznámých fenoménů.

3.6 Mediální svět a Lidové noviny na začátku 90. let

Je samozřejmé, že na tak zásadní společenské a politické změny musela zareagovat i média. Po dlouhé době mohla konečně začít plnit svou primární funkci, tedy nezávisle a objektivně informovat veřejnost o událostech ve zpravodajství a nabízet čtenářům názory a pohledy, které korespondují s nejlepším vědomím a svědomím autorů v publicistice.

Média porevoluční doby musela být radikálním způsobem transformována tak, aby se dostala pryč z formálního vlivu státní moci na jejich obsah. Podle Dějin českých médií od Petra Bednařika, Jana Jiráka a Barbary Köplové toto odstátnění probíhalo na třech úrovních. Za prvé bylo nutné transformovat již stávající média, které fungovala plně pod taktovkou komunistického vedení. Jednalo se například o Mladou frontu, která se v průběhu přejmenovala na Mladou frontu DNES, tak aby demonstrativně deklarovala svoje nové společenské zakotvení v prostoru svobodných médií, nebo Rudé právo. I to, jakožto klasický oficiální list KSČ, začalo přijímat zcela novou mediální

úlohu. Postupnými deklarativními změnami. „Během let 1990 a 1991 list postupně mění deklarované zaměření podtitulu „list KSČ“ přes „Levicový list“ (od podzimu 1990 do léta 1991) po „Nezávislý list“ (do léta 1991).“ (8)

Dále pak odstátnění médií probíhalo ve formě rozvoje a oficiálního zakotvení titulů, které před rokem 1989 nebyly oficiálně akceptovány a vycházely jako samizdat. Do této kategorie spadají právě Lidové noviny. Tato druhá část odstátnění zahrnuje, také obnovování tradičních zavedených titulů, které z ideových důvodů nemohly v totalitním období vycházet.

A v neposlední řadě do transformace médií zasáhlo také zakládání nových titulů. Souvisí to s obnovením volného podnikání a touhou po plném vytěžení nově nabyté svobody. Začaly vycházet listy jako Telegraf, nebo Metropolitan, většina z nich však nedosáhla zásadnějšího komerčního úspěchu.

Obecně se ukázalo, že zakládání nových i obnovování tradičních deníkových titulů bylo extrémně nebezpečným typem podnikání. Lidem často chybělo nezbytné know-how, nezanedbatelný kapitál, nebo prostě dostatečně velký mediální trh, který svým profilováním mohli zaujmout. „Na trhu se z nových a obnovených titulů denního tisku udržely pouze Blesk a Lidové noviny. Nepochybně nelze opomenout také kapitálovou pomoc zahraničních investorů, která oběma listům nepochybně pomohla.“ (9)

8 *BEDNAŘÍK, Petr - JIRÁK, Jan - KÖPPLOVÁ, Barbara: Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti. Praha, Grada 2011, str. 372*

9 *BEDNAŘÍK, Petr - JIRÁK, Jan - KÖPPLOVÁ, Barbara: Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti. Praha, Grada 2011, str. 374*

3.7 Lidové noviny a jejich transformace ze samizdatu do zavedeného deníku

Novodobé Lidové noviny byly ve svých začátcích nerozlučně spjaté s prostředím disentu a Charty 77. Disidenti do té doby vydávali vlastní časopis, který se jmenoval Informace o Chartě 77. Čím dál tím víc si ale uvědomovali palčivý problém, totiž že jejich názory a snahy jsou uzavřené v úzkém prostoru vymezeném názorově spřízněnými přáteli a známými, které kromě myšlenek často spojovaly také perzekuce totalitního režimu. Jejich snažení ovšem bez podpory širší veřejnosti nemohly nikdy přinést tolik vytouženou obrodu. Bylo potřeba vytvořit prostor, který by umožnil šířit jejich idee, přitom ale přirozeně nemohli počítat s oficiálními médii. „Václav Havel a Ladislav Lis proto přišli s myšlenkou vydávat časopis, který by nebyl známý pouze v prostředí disentu, ale pronikl by i mezi ostatní obyvatele Československa. S tímto návrhem oslovil Ladislav Lis Jiřího Rumla.“ (16) Nakonec bylo rozhodnuto, že se přistoupí k obnovení Lidových novin. Jejich prostřednictvím se autoři odvolávali na období první republiky a na vrcholnou úroveň české novinářiny. A to jak na úrovni novinářských osobností, tak i v kontextu svobody médií v období před druhou světovou válkou.

Samizdatové Lidové noviny vycházely od září 1987 (kdy vyšla dvě čísla, září a listopad), a potom jako pravidelný měsíčník až do prosince 1989. Samizdatové podmínky byly na Lidových novinách výrazně znát. Jednak na úrovni novinářské, protože řada autorů nebyla zvyklá nikde pravidelně publikovat a jednat na úrovni technické. Především grafické zpracování, nedosahovalo běžných standardů soudobých periodik. Je to samozřejmě pochopitelné. Lidové noviny vznikaly ve složitých neoficiálních podmínkách s minimálním technickým zázemím. Prosincové číslo sice vyšlo ještě v kontextu samizdatu, mohlo už ale být svobodně distribuováno a dosáhlo nákladu 500 000 výtisků.

10 ROTTOVÁ, Tereza. *Samizdatové Lidové noviny 1987-1989*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009. Vedoucí práce Barbara Köpplová, str. 16.

Po revoluci se redakce Lidových novin rozhodla, že není důvod s činností přestat, právě naopak, že je nezbytně nutné Lidové noviny zachovat a postupně z nich vybudovat nezávislý deník, který by se mohl pyšnit špičkovou novinářskou kvalitou, vysokou řemeslnou úrovní a dokázal by zaujmout širokou čtenářskou veřejnost. S přípravami se začalo záhy po listopadu 1989. Redakční rada se sešla v restauraci U Piaristů v Panské ulici a Jiří Ruml na schůzku vzpomíná těmito slovy: „Nebyla to idylická schůzka, nijak jsme neslavili náhlý příchod svobody, spíš jsme se „hádali“, co bude dál.“ (11) Zároveň nastiňuje jeden z mnoha problémů, se kterými se Lidové noviny především ve svých začátcích budou muset potýkat. „Skoro celá redakční rada se chystala do nových vládních funkcí, Václav Havel do té nejvyšší – na Hrad.“ (12) Zbývá snad jen dodat, že Jiří Ruml sám zůstává šéfredaktorem do července 1990. Ve volbách je totiž zvolen do funkce poslance Federálního shromáždění. Novinářské pozice se tedy vzdává ve prospěch své kariéry politické, stejně tak jako řada dalších.

Od ledna začínají radikální změny ve fungování Lidových novin. První novoroční číslo vychází 5. ledna a začíná krátkou éru „obdeníku“. Lidové noviny vycházely vždy dvakrát týdně a to v úterý a v pátek. Tento rytmus vydrží do 2. dubna 1990, kdy se Lidové noviny definitivně transformují na deník, stále ještě pod vedením Jiřího Rumla. Po předběžném prozkoumání dokumentů jsem se rozhodl vzít 2. duben 1990 jako počáteční bod mého výzkumu a to především proto, že mnou vyzkoumané závěry nebudou ovlivněny zavádějícím srovnáváním rytmu deníku a periodika, které vychází pouze dvakrát týdně.

Ve vedení Lidových novin se v mnou zkoumaném období vystřídají kromě Jiřího Rumla další tři šéfredaktoři. V červenci 1991 přebírá šéfredaktorskou štafetu Rudolf Zeman, který v pozici vydrží až do července 1991, kdy na jeho místo nastupuje Jaroslav Veis. Posledním mnou sledovaným šéfredaktorem je Tomáš Smetánka, který funkci opouští v červnu 1993. Sledování fejetonu jsem rozdělil právě podle těchto čtyř šéfredaktorských období, tak aby bylo ve fejetonu možno vysledovat podobnosti i rozdíly prostřednictvím srovnání.

11 PERNES, Jiří. *Svět Lidových novin 1893-1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny: 1993, str. 129

12 PERNES, Jiří. *Svět Lidových novin 1893-1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny: 1993, str. 129

Fejeton v Lidových novinách se prosadil v samizdatových vydáních, zůstává ale neoddělitelnou součástí periodika i po roce 1989. Jeho místo však není vždy stejné, vyvíjí se a mění společně s vývojem Lidových novin. Lidové noviny se postupně rozrůstají a transformují se tak, aby si dokázaly vydobýt místo v prostředí konkurenčního boje. Typické je postupné vytváření nových magazínů, které patřily k Lidovým novinám jako příloha. Z hlediska fejetonu jsou zásadní, protože právě v nich si postupně vytváří své pevně dané místo. Vůbec první přílohou jsou pak Literární noviny. Ty jsem se ovšem rozhodl ze své analýzy vynechat, za prvé pro to, že vycházejí z jiné historické tradice (vztahují se totiž k Literárním novinám, které začaly vycházet v roce 1927) a za druhé z toho důvodu, že v průběhu mnou zkoumaného období se od Lidových novin zcela oddělily a začaly fungovat jako samostatné periodikum. Lidové noviny na oddělení Literárních novin zareagovaly vytvořením nové přílohy „Národní 9“, která již součástí mého rozboru je.

4. Fejeton a jeho prostor v Lidových novinách od roku 1990 do roku 1993

Fejeton v Lidových novinách jsem se rozhodl zkoumat od 2. dubna 1990. Toto datum je pro Lidové noviny přelomové, neboť začalo periodikum vycházet opět jako deník. Oficiální registrace Lidových novin byla již v listopadu 1989, do 2. dubna 1990 ale vycházely pouze dvakrát týdně. Šéfredaktorem v tomto sledovaném období byl stále Jiří Ruml, který tedy plynule překlenuje období od samizdatových vydání, až po obnovení Lidových novin jako deníku. V čele listu setrvává až do konce června 1990, kdy post šéfredaktora opouští.

4.1 Šéfredaktor Jiří Ruml

V tomto období se fejeton v Lidových novinách objevuje velice zřídka, a rozhodně ne ve formě pravidelných příspěvků na přesně stanoveném místě. Občas se objeví v rubrice kultura, přímo s označením fejeton, občas v rubrice názor, pokud se některý z jeho autorů rozhodne ve svém textu pro tuto publicistickou formu. Vždy, když se ale fejeton v Lidových novinách objeví, je to spíše náhoda, než programový prvek.

Jedinou výjimkou je tradiční rubrika Lidových novin „Poslední slovo“. „Poslední slovo“ se vždy objevovalo na konci novin, jako úplně poslední text vydání, (s výjimkou pondělí, kde byl tento prostor určen sportovním výsledkům) a fakticky tak

uzavíralo celé vydání z pravidla ironickým autorským textem na bázi fejetonu. Fejeton vždy závisel na autorských osobnostech, které dokázaly do textů dostat jasný specifický rukopis. Vzhledem k tomu, že fejeton takový prostor nabízí byl jimi často vyhledáván a systematicky broušen. Prostor pro tvorbu fejetonistických osobností ovšem fejeton v Lidových novinách nedostal, neboť ani rubrika „Poslední slovo“ nebyla určena jednomu konkrétnímu autorovi. „Poslední slovo“ nicméně kvůli svému ironicko-odlehčenému nádechu autory k fejetonu svádělo. Fejeton se tedy objevuje, opět ale ne zcela pravidelně (různí autoři se do různé míry od fejetonu odklánějí) .

4.1.1 „Poslední slovo“ pod vedením Jiřího Rumla

V rubrice „Poslední slovo“ se pod vedením Jiřího Rumla jenom od dubna do konce června 1990 stihlo vystřídat téměř čtyřicet různých autorů s nejrůznějším politickým i zájmovým zaměřením. Můžeme zde tak najít Miloše Zemana, Vladimíra Železného, nebo Jana Sokola. Je zde zastoupena i Slovenština (i když velmi zřídka) a to především v textech Ivana Hoffmana, který v tomto období přispěl do „Posledního slova“ celkem třikrát.

Nejvíce příspěvků v rubrice „Poslední slovo“ má šéfredaktor Jiří Ruml, jehož text se v rubrice objevuje v tomto období celkem sedmkrát. Vzhledem k tomu, že v publikování jeho textů nelze nalézt žádný chronologický systém, zdá se, že šéfredaktor zaplňoval volné místo svým textem, pokud zrovna nebyl k dispozici text jiné osobnosti veřejného života.

V posledním měsíci šéfredaktorství Jiřího Rumla se začínají ostřeji profilovat sobotní lidové noviny. V tomto trendu pak pokračuje i jeho nástupce. Právě v sobotních Lidových novinách se 9. června 1990 na straně 9 objevuje rubrika fejeton s jasným označením. Pod taktovkou Jiřího Rumla se sice objeví jen tři příspěvky, sobotní fejeton ale překlene změnu šéfredaktorů a na dlouhou dobu se zabydlí v sobotních vydáních deníku.

4.1.2 Jiří Ruml a jeho „Poslední slovo“

Fejetony, jejichž autorem je Jiří Ruml se výrazně odklánějí od české fejetonistické tradice. Nesnaží se čtenáře za každou cenu pobavit, nepracují s humorným převrácením faktu na konci každého odstavce. Jsou vážnější, hloubavější,

melancholické. Omezují míru sarkazmu a ironie, jsou spíše chápavé. Snaží se pojmout realitu s jakoby otcovským nadhledem. S tím souvisí i výběr jednotlivých témat. Jsou hluboce vázány k zemi, k půdě, k lidem a to téměř na spirituální úrovni. Jiří Ruml často popisuje své zážitky z cestování po své vlasti. Buduje při tom silnou atmosféru míst.

„Vyšlápneš si tedy k oné pomyslné čáře na obzoru, ale tentokrát naše cesta nepokračuje dál do vsi Radenice, kde každé malé dítě ví, kdo byl TGM, neboť i v dobách nejtemnějších jeho jméno zůstávalo na pamětní desce, tam jsme byli loni.“ (13) Vlastní vztah k zemi pak provazuje se snahou vyrovnat se s minulostí a to jak minulostí vlastní, tak minulostí společnosti. Jiří Ruml jakožto šéfredaktor Lidových novin v jejich ještě samizdatové éře, tak představuje uzavírání jedné éry. Konotace určitého bilancování a smířování se s minulostí je v jeho textech všudypřítomná. Zároveň ale přiznává zkreslení reality zapříčiněné během času. „Všimněte si prosím, že tento dodatek je psán o čase minulém, a to není jen tím, že vzpomínání na minulost je vždy poněkud nostalgické.“ (14)

Neomezuje se ovšem na pouhé náznaky. Často vyjadřuje, co ho trápí. Svoji částečnou desiluzi z pomalých změn. „Mýlil jsem se jen v časovém odhadu, spolupráce KSČ a STB, jejich spojení, propojení, ba přímo ztotožnění, existuje tak dlouho, že bychom se mohli klidně ptát, co bylo dříve, vejce nebo slepice.“ (15)

Jeho texty ovšem nejsou poráženecké, nebo pesimistické, je znát silná víra, že i přes pomalé tempo změn, je budoucnost přece jen dobrá.

V duchu doby se nevyhýbá ani přímé kritice dob minulých. Nesnižuje se ovšem na úroveň hysterických vyčítavých výkřiků, i zde je spíše smířlivý a spíše než rozzuřený, smutný. Je zřejmé volání po znovu nalezení lidské etiky a očištění národního svědomí. „Mám za to, že Rudé právo neustále lže, nebo se mýlím?“ Neustále ne, říkám, ale nemýlíte se, že některé věci a jevy zkresluje ve stejném stylu jako jako dřív, jejich sebevědomí je snad bezedné, o to víc jim chybí svědomí.“ (16)

13 RUML, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 81, s. 8.

14 RUML, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1990, roč.3, č. 37, s.8.

15 RUML, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1990, roč.3, č. 30, s.8.

16 RUML, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 45, s.8.

4.2 Šéfredaktor Rudolf Zeman

V červenci 1990 přebírá pozici šéfredaktora Rudolf Zeman. Pod jeho vedení se rychle začínají profilovat sobotní Lidové noviny, které na rozdíl od všední každodenní formy zabíhají do poklidnějšího „víkendového“ stylu, který se lehce přiklání k magazínové formě. Rozhodně ale zdaleka nejde o magazín, spíše o noviny určené pro poklidně strávené odpoledne po sobotním obědě. Právě v takovém prostředí se zabydluje fejeton ve zcela nové stálé rubrice.

Ta je označena nápisem Fejeton a oddělena výraznou čarou od zbytku textu. Tímto se fejeton ukotvuje v sobotních Lidových Novinách. Má své jasně dané místo, svůj vyhrazený prostor, je tištěn kurzívou, aby bylo jeho vyčlenění ze zbylého obsahu skutečně zřejmé na první pohled, případně proto, aby se při listování novinami dal snadno a rychle odhalit, pokud čtenář hledá zábavné rozptýlení od náročnějších textů. Měl také jasně definovaný rozsah. Jednalo se z pravidla o tři až čtyři sazební sloupce u spodní strany listu s rozsahem kolem tří tisíc až čtyř tisíc znaků.

Společně s jednoznačně definovaným prostorem pro fejeton se velmi rychle začínají profilovat i jeho čelní autoři, kteří svým vlivem a osobitým stylem rubriku definují. V tomto období se jedná především o Ladislava Vereckého.

4.2.1 Fejeton za Rudolfa Zemana

Poslední slovo se začíná radikálně transformovat. Zatím co ve starších číslech bylo hlavním tématem vyrovnávání se s minulostí, podobně jak je to popsáno v části, které se zabývá fejetony Jiřího Rumla, postupně se ukazuje, že komunistická minulost, jako hlavní téma odlehčeného závěru vydání začíná být vyčerpané. Z původního hlavního tématu se postupně stává spíše vysvětlení současných dějů, případně ukázka negativního příkladu, pro dokreslení popisovaného fenoménu, postupně se rétorika spojená s minulým režimem vytrácí víc a víc. Je možné, že samotní autoři se přesytili minulostí a snaží se vyhlížet do budoucna. S tím je také spojen odklon Posledního slova od fejetonu. Fejeton totiž už svojí podstatou není vytvořen k tomu, aby reagoval na aktuální události. Má se zabývat tématy nadčasovými a obecnými. Přes čím dál výraznější snahu vytvářet výhledy do budoucna se tedy Poslední slovo upíná ke komentování aktuálních událostí a tím se fejetonu vzdaluje a přiklání se spíše ke glose, která je pro komentování aktuálních událostí výrazně vhodnější. Zároveň ale oproti například Rumlovým textům autoři častěji sahají po kritické ironii, a jejich texty mohou působit agresivněji a útočněji, než melancholické a smířlivé texty Jiřího Rumla.

Ukazuje se palčivost nových problémů, které je potřeba začít urychleně řešit. Problémů praktických, které přinesla sametová revoluce, na které je nezbytně nutné upozornit, a ke kterým je nutné zaujmou jasné stanovisko. Typický je ironický tón a potom vážná závěrečná pointa, ve které autor přímo formuluje tezi, kterou tělem textu dokládá.

Tento trend se dá dobře ilustrovat na „Posledním slovu“ ze čtvrtka 16 srpna, jehož autorem je Jan Vaculík (str.16). Text se jmenuje „Druhá etapa sametu“. Poukazuje na nedotaženost reform, které troskotají především na lidském faktoru: „Pod všemi reformami prosvítá osnova hubené krásy, nedopustit, aby někdo z prokádrovaného bratrstva kočičí pracky byl vyloučen, a nepustit mezi sebe nikoho, kdo by je mohl ohrozit.“ (17) Ve svém textu pak dokládá důsledky, které postihují běžné lidi (v tomto případě zemědělce) s již zmiňovanou typickou ironií. „Někteří zemědělci jsou bezradní z vysokých cen hovězího a někteří dokonce chtějí stávkovat. Proti komu stávku povedou, proti těm, kteří hovězí přestali kupovat, nebo proti těm, kteří změny na trhu nedokázali předvídat, kteří v příznivých letech nevytvořili finanční rezervy a kteří nedokázali předložit východisko?“ V závěru pak formuluje jasně definovanou tezi, která je v tomto případě prognózou do budoucna. Ukazuje na rizika a možná nebezpečí. To je něco, co se v „Posledním slově“ v Lidových novinách ještě v éře Jiřího Rumla objevovalo jen velmi zřídka, zároveň však ještě není zcela odtržen od porevolučního dění. „Těšíme se na druhou etapu revoluce, ale obávám se, že jediná idea byznysmena z mafie se k ní upírá též. (...) V okamžiku státního bankrotu, kéž je co nejhlubší a zbytková cena co nejnižší, on bude mít tučné prasátko. Pak v pysku zavíklá doutníkem a potřese si rukama, konečně se přestane bát svých soudruhů a jednou pro vždy zapomeneme na marxleninská školení.“ (18)

Uvědomování si nových problémů je přímým důsledkem nových událostí a nových společenských jevů. Ty se zde projevují jak na úrovni volby tématu, tak i v jazykové rovině. V tomto případě je jazykový vývoj možné doložit slovem byznysmen. Jedná se zcela zřejmě o slovo anglického původu, má zde ale zvláštní ironickou konotaci. Vysloveně karikuje české „nekorektní“ podnikatele.

17 VACULÍK, Jan. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 16.8. 1990, roč. 3, č.138, s.8.

18 VACULÍK, Jan. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 16.8. 1990, roč. 3, č.138, s.8.

Je zde také evidentní výrazný odklon od fejetonu. Téma, které si autor zvolil je totiž pojímáno analyticky, s prezentací různých dopadů na společenské dění. Fejeton se s takovým tématem vypořádává jen těžko. Pokud vůbec, tak na úrovni nadhledu a zjednodušení za požití poetické osobnější formy, rozhodně ne na úrovni otevřené argumentační kritiky.

V období konce šéfredaktorství Rudolfa Zemana je fejeton opět v nepříjemné situaci. Poslední fejetonový příspěvek Ladislav Verecký publikuje v Lidových novinách 12.1. 1991. Od té doby fejeton opět prochází autorskou krizí. Neexistuje zkrátka jasná postava, s jasným stylem, který by si čtenáři mohli oblíbit a pravidelně ho hledat na stránkách Lidových novin. Autoři se na fejetonu střídají, není výjimkou, že se fejeton na svém tradičním místě (strana 7 v sobotních Lidových novinách) prostě vynechá. Od začátku dubna 1991 až do 27. dubna, dokonce v Lidových novinách nevyjde fejeton ve vlastní rubrice ani jeden. 27. dubna se s textem Milý lidový deníčku Pavla Šruta přesouvá do nedělní magazínové přílohy Lidových novin, která doprovází sobotní vydání listu od ledna 1991.

Zde se začíná opět objevovat s nezastupitelnou pravidelností, přesto ale nemá svého stálého zavedeného autora, který by mu dával jednoznačnou stylovou vizáž.

Zároveň lze pozorovat výraznější příklon k fejetonu zhruba od května roku 1991 v „Posledním slově“. Jeho stopy jsou v rubrice patrné už dřív, například na konci února 1991, mezi jednotlivými fejetony byly ale hlubší odmlky.

Do určité míry platí to, co zde bylo vyjádřeno již dříve. Tedy že fejeton není jednoznačným programovým prvkem „Posledního slova“, ale že je prostě vázán naturelem a záměrem autorů, kteří se i v tomto období střídali bez zjevného systému. Šéfredaktor do „Posledního slova“ nepřispívá, jako tomu bylo v případě Jiřího Rumla. Pokud je potřeba vyjádřit se ke konkrétnímu tématu, opět poslední slovo směřuje ke glose, již zde ale není cítit neodbytná touha, komentovat konkrétní událost za každou cenu. V takových chvílích autoři z pravidla volili jako způsob vyjádření fejeton. Fejetony v takovém duchu se potom snažily humornou zobecňující formou reflektovat překvapivý nebo nový fenomén. Témata nutně nejsou apolitická, zároveň ale nikdy nenabízejí jasně formulovaný agitující názor.

Fejeton Jiřího Justa ze čtvrtka 16. května je reprezentativní ukázkou fejetonu v „posledním slově“ z koce šéfredaktorského období Rudolfa Zemana. Objevuje se na straně šestnáct a nese název: Doba je vážná.

„Rozhodl jsem se, že dnes, kdy každý dělá jen věci smysluplné a pro blaho všech – a úplné nesmysly dělají jen ti druzí – si také začnu konečně něco s politikou.“ (19) Tak začíná jeho fejeton v „Posledním slově“ evidentně tady reaguj na fenomén, který je zjevnou novinkou, tedy hromadné zakládání nových politických stran, neřeší ho však na bázi faktické argumentace. Řeší ho tím, že popisuje politickou stranu kterou „hodlá“ založit s názvem „Monarchystická nestrana Československa“. Závěrečná pointa není moralizující a nenese v sobě žádný náznak řešení problému, je jen sžíravě ironická, což je pro fejeton typické. „A na závěr to nejdůležitější: zájemci o členství v MNČ se mohou přihlásit kdekoliv ve svém bytě po přečtení novin či poslechu zpravodajství z domova, dříve než se rozhodnou navštívit svého psychiatra.“ (20)

4.2.2 Ladislav Verecký a jeho fejetony

Jak již bylo zmíněno Ladislav Verecký byl výraznou postavou fejetonu v Lidových novinách pod vedením Rudolfa Zemana. Prostor, který pro své fejetony dostal je velmi specifický. Zatím co před ním i po něm bylo zvykem, že se na fejetonu střídalo několik autorských osobností, jemu se podařilo na určitou dobu obsadit fejeton v Lidových novinách úplně. Dá se tedy považovat za osobnost, která fejeton ovlivnila v konkrétní době do tak zásadní míry, že získal výrazný autorský styl a specifickou formu, což je ve sledovaném období skutečná výjimka. Je to dáno především volbou témat, které jsou tak výrazně profilovaná, že se neprotínají s tématy jiných autorů a fejeton je tedy výrazně vyhraněný.

19 JUST, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 16.5. 1991, roč. 4, č.113, s.16.

20 JUST, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 16.5. 1991, roč. 4, č.113, s.16.

Ladislav Verecký za poměrně krátkou dobu od července do prosince 1990 stihne publikovat patnáct různých fejetonů. Z toho v období od 6. října do 9. prosince je jeho souvislé publikování fejetonů přerušeno pouze dvěma jinými autory a to 27. listopadu Mirkou Spáčilovou a 1. prosince Jaroslavem Jírů. Proč měl Ladislav Verecký tak velký a ve sledovaném období nikým nenapodobený úspěch? Pravděpodobně to bude kombinace více faktorů. Ladislav Verecký už aktivně publikoval své fejetony i dříve než 6. října a vzhledem ke značné četnosti i tyto fejetony byly přijaty s úspěchem. Skutečný vrcholný úspěch přichází až s jeho fejetony z USA, které se začínají objevovat právě 6. října.

Verecký je už totiž fejetonista pro novou dobu. Na kritiku uplynulé diktatury již zcela rezignuje. Nepoužívá ji ani jako satirické příklady k dokreslení skutečnosti. Prostě je z jeho textů zřejmá chuť dívat se vpřed, pokračovat dál, oklepat se z výčitek a sevření minulých dob. V budoucnu je tento přístup přirozeně výraznější i u dalších autorů, právě u Vereckého lze ale vystopovat prvopočátky nového přístupu.

Terčem jeho skutečného zájmu je český člověk a snaha znovuobjevení jeho místa ve světě. Typickým projevem je potom jeho popisování událostí z USA. Citlivě a detailně sleduje kulturní i politické jevy a často jako by nevinným pohledem překvapeného dítěte je zprostředkovává českému čtenáři. Rozhodně se nesnaží Ameriku zbožšťovat, nebo pateticky ukazovat prstem, z koho si máme vzít příklad a „jak ty reformy u nás doma provádět“. Je mile ironický, nebojí se „středoevropského“ poťukání na čelo, nad věcmi, které mu přijdou banální. „Vždyť na veřejné lhaní veřejných činitelů jsou Američani háklivější než na veřejné pití, a to je co říct.“ (21)

Zároveň se ale nikdy nedostane tak daleko, aby se stihl ztratit domácím čtenáři a kromě zajímavých faktů o Američanech dokáže postřehy vtipně vztáhnout i na české dění a české realie „Tedy pokud jde o tamní bělošky, chybí jim osvěta. Nečtou Mladý svět a v něm materiály Bohumily Tiché. Nevědí tedy, že nemůže škodit, když je holka trochu huňatá.“ (22)

21 VERECKÝ, Ladislav. Fejeton. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 200, s. 6.

22 VERECKÝ, Ladislav. Fejeton. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 236, s. 7.

Zajímavé je, v případě fejetonů, také jazykové pojetí textů. Sám Verecký se na český jazyk zaměřoval, byl častým a oblíbeným tématem jeho textů (23). Nebojí se používat slova ryze anglická, která například doprovázejí popisovaný fenomén. Jsou to výrazy jako yuppies, nebo Chinatown. Zároveň se v zájmu zachování autenticity a navození zahraniční multikulturní atmosféry nebojí používat celé věty v cizím jazyce. Kromě angličtiny se objevuje také španělština, když popisuje vystoupení washingtonských komiků, kteří parodovali Fidela Castra: „Stodolarovkou si zapálí své havana a ďábelsky se zazubí: „Muchas gracias, senores“ (24), objevuje se ale i němčina a to ve fejetonu, který popisuje setkání s Arnoštem Lustigem a jeho následnou diskusi s místním černochem právě v německém jazyce.

Všude se pak výrazně zhmotňuje téma češství. Ve svých úvahách se Verecký jako by nenápadně a samovolně snaží najít odpověď na otázku, „Kdo my Češi vlastně jsme?“. Kam patříme, kam směřujeme, jací vlastně jsme? Jeho myšlenky proudí v podobě drobných nenápadných náznaků: „Exulanti byli zvyklí pohlížet na neznámé návštěvníky ze staré vlasti taky tak trochu očima CIA. Měli své důvody“ (25), jindy se nevyhýbá ani přímým jasně formulovaným úvahám o české povaze: „Toho kdo nic nechce, býváme ochotní štědře zaplatit, zato ten, kdo si přímo řekne o vysokou, byť i přiměřenou odměnu, je pro nás z pravidla opovržením hodný tvor.“ (26)

23 [http://zpravy.idnes.cz/zemrel-novinar-ladislav-verecky-do1-/domaci.aspx?
c=A100422_001828_domaci_jav](http://zpravy.idnes.cz/zemrel-novinar-ladislav-verecky-do1-/domaci.aspx?c=A100422_001828_domaci_jav)

24 VERECKÝ, Ladislav. Fejeton. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 224, s. 7.

25 VERECKÝ, Ladislav. Fejeton. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 212, s. 8.

26 VERECKÝ, Ladislav. Fejeton. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 116, s. 7.

4.3. Šéfredaktor Jaroslav Veis

Jaroslav Veis nastupuje na post šéfredaktora 4. července 1990. Rudolf Zeman ovšem Lidové noviny neopouští, pouze se stěhuje na pozici editora. Co se týče Lidových novin jako takových, Jaroslav Veis pokračuje v trendu nastartovaném jeho předchůdci. Lidové noviny se stávají po technické stránce kvalitnějšími, mění se také formálně a to především na úrovni jasnějšího přesnějšího rozdělení listu. Tempo se intenzivněji zabíhá a pravidelnost je na Lidových novinách znát. Tržní vývoj ukazuje, že je nezbytně nutné zaujmout co nejširší čtenářskou veřejnost a nabídnout jim za koupi periodika i jiný zážitek, než nezkraslené zpravodajství a publicistiku. Je to samozřejmě přímý důsledek komercializace médií. Lidové noviny se s problémem vypořádávají prostřednictvím tvorby příloh. Jaroslav Veis po svém předchůdci přebírá nedělní magazínovou přílohu, a přílohu označované jako TV+R, která poskytovala čtenářům programový servis, jak televize tak rozhlasu. Samotný vývoj pokračuje dál právě směrem k tvorbě nových specializovanějších příloh. Za Veisovy éry vzniká pondělní sportovní příloha s názvem Finále, střední ekonomická příloha Finanční noviny a také čtvrteční kulturní příloha Lidových novin. Právě v období Jaroslava Veise totiž dochází k definitivnímu oddělení Literárních novin od Lidových novin. Ludvík Vaculík se ve svém textu z 31. 10. 1991 ostře staví proti již zmiňované nedělní příloze. Odpovědí mu je dopis od Marty Bystrové, který byl publikován 1.11. 1991 v „Posledním slově“. Píše se v něm: „Konečně! Konečně konkurenční boj i v našich vlastních, dosud tak úzkostlivě slušných novinách!“ (27) Brzy se ale ukazuje, že redaktoři o konkurenční boj uvnitř Lidových novin příliš nestojí a Lidové noviny o Literární noviny přicházejí. Jejich tradiční prostor, tedy čtvrteční vydání, zaplňuje od začátku roku již zmiňovaná kulturní příloha Národní 9. Ta je z hlediska fejetonu zásadní a to z toho důvodu, že hned na její první stránce vzniká od prvního čísla rubrika s názvem Co napadá... Zcela zřejmý je cíl naplnit tuto rubriku výraznými osobnostmi kulturního života. Prostředkem vyjádření je potom zásadně právě fejeton. Najdeme zde například Břetislava Rychlíka, Zdeňka Svěráka, Jiřího Dědečka, Karla Smyczka a mnohé další.

27 BYSTROVÁ, Marta. Poslední slovo. *Lidové Noviny*. 1.11. 1991, roč. 4, č. 225.

Pro následující dvě šéfredaktorské etapy jsem se rozhodl, vybrat Poslední slova vždy z konců jednotlivých období, tedy z doby blízko změny šéfredaktora tak, aby bylo možné srovnávat a analyzovat případné změny v této rubrice.

4.3.1 „Poslední slovo“ za Jaroslava Vaise

Poslední slova z konce šéfredaktorství Jaroslava Vaise, tedy z období března a dubna roku 1992 jsou velmi silně vázané na domácí politiku. Potvrzuje se to, co je v mé práci již formulováno dříve, tedy že pokud je potřeba komentovat aktuální dění, Poslední slovo se takové situaci pružně přizpůsobuje, zároveň to ale znamená odklon od fejetonové formy. Tíhnutí především k domácí politice je v tomto období pochopitelné, blížily se totiž volby do České národní rady, které se uskutečnily v pátek a sobotu 5. a 6. června 1992.

Jiří Franěk ve svém textu ze 17. března s ironií komentuje Velkou (kupónovou) privatizaci. Prozíravě si všimá velkého mezníku polistopadové politiky, zároveň ale upozorňuje na možná úskalí: „Historická událost, která bude jednou v učebnicích zanesena jako Velká (kupónová) privatizace, spěje do finále a národem hýbou čtené nejistoty.“ (28) „S bilancí minus 1035 vstupujeme do velké hry jistě o víc, než pouhý desetinásobek a teprve pro vnuky to bude rodinná historie, jak dědeček za pár bodíků ke štěstí přišel, anebo jak se dědeček slavně napálil.“ (29) Jak je z ukázky zřejmé používá ve svém textu ke zvýraznění pointy jazykové prostředky typické pro názvy českých pohádek. Dokládá tím nejen možnou mytologizaci celé události ale i její až pohádkovou nahodilost. Tato forma ironie obzvlášť dobře funguje v kontextu ekonomických termínů.

28 FRANĚK, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 17.3 1992, roč. 5, č. 65, s. 16.

29 FRANĚK, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 17.3 1992, roč. 5, č. 65, s. 16.

Typickým rysem, analyzovaných Posledních slov tohoto období je také používání přímých jmen politiků a jmenování politických stran ve vztahu k aktuálnímu dění. Takové texty se již svojí podstatou odklánějí od fejetonu bezesbytku. Příkladem může být text Jiřího Michala: „Zdálo se, že jeden konec objevil ministr státní kontroly, Igor Němec (ODS), který prosazoval tezi: Jako bývalý majetek KSČ musí být podnik podle ústavního zákona vrácen lidu Československa.“ (30) Kromě zřejmého vztahu k aktuálnímu dění, je zde také dobře vidět, že srovnávání a názorové upnutí ke komunistickému režimu není ještě z daleka úplnou minulostí. Opět je to přirozené, vzhledem ke kontextu blížících se voleb. Předlistopadové dění se výrazněji dostává na povrch žurnalistických textů. Je nutné se z politického hlediska proti něčemu vymezit, mít s čím srovnávat. Jediné kontextuální porovnání, které se v tuzemských podmínkách nabízí je doba komunismu a především období normalizace. Ojevují se ale i klasické fejetony, v tomto případě je možné citovat například texty Pavla Šruta. Politické tématicke se nevyhýbá zpracovává ji ale v rámci měřítek fejetonu. Nebojí se hry se slovy, zabývá se spíše obecnými fenomény, než přímou reakcí na konkrétní události a činy. „Kdo bude mít poslední slovo? Komár? Lev? Omrzelý pavouk? Kdepak – neomrzelý volič.“ (31)

4.3.2 „Co napadá...“ za Jaroslava Vaise

Především v kontextu Posledního slova je zajímavé sledovat pozici nově vzniklé rubriky v nově vzniklé příloze Národní 9. Jak již bylo zmíněno jedná se o plnokrevné fejetony zpracované především umělci. Z grafického hlediska se jednalo o dva až tři sazební sloupce při spodním okraji stránky, doprovázené rukopisným podpisem autora. Tento podpis ještě intenzivněji zdůrazňoval autorský rukopis fejetonu. Ani tyto texty se zcela nezabývají politických témat, politika je zde však spíše minoritní. Naopak se na povrch derou témata hluboce lidská, hlavně vztahy a názorové střety s mladší generací, ale také implementování nových pokročilých technologií do lidského života a sledování objevujících se fenoménů, do té doby u nás pozorovatelných jen zřídka. V tomto kontextu se často objevuje tematika reklamy. Velký akcent je také dán na témata, ze zahraničí. Jiří Dědeček například píše z francouzského Dijonu, Pavel Šrut publikuje texty zabývající se Anglií.

30 MICHAL, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1992, roč. 5, č. 86, s. 16.

31 ŠRUT, Pavel. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1992, roč. 5, č. 79, s. 12.

S politikou ve fejetonu a vývojem a zmapováním stavu společnosti si bravurně pohrál Zdeněk Svěrák. „K pochopení naší společnosti po jejím posledním převratu mi pomáhá přirovnání k mraveništi. Je to malá komunita černých mravenců, která žila dlouhá léta pod kamenem. Jednoho dne někdo ten kámen odstranil. Nastal zmatek. Ti nejpohotovější popadli vajíčka a šups do nejbližší díry, jak jim velely poplachové směrnice. Jiní, kteří se po celé roky snažili kámen odvalit, se zaradovali, že se toho dožili. Ti, co nikterak neodvalovali se rovněž zaradovali. Na sluníčku se jim líbilo. Zkušenější mravenci, kteří už kdysi zpod kamene občas vylezli a věděli své, volali do nadšeného hemžení: Bacha, bude i pršet! Ale mravenci opilí světem odpovídali: Ne-va-dí! Ne-va-dí! A pak začalo opravdu pršet. Zmoklí mravenci zalezli k těm, co už tam dole střežili svá vejce a ti jim řekli: Vidíte, pod kamenem byla sice tma ale taky sucho.“ (32) Didakticky a systematicky zde popisuje vývoj společnosti a stav nálady mezi lidmi. Používá při tom precizně promyšlenou metaforu z prostředí přírody téměř na úrovni bajky. Postihuje zde chování lidí v rámci revoluce, zároveň si ale hraje s humornou a inteligentní transformací skutečnosti. Tento úryvek ukazuje, jak citlivě může fejeton reagovat i na veskrze aktuální dění, jak ale při tom musí zachovávat jasná pravidla a to především nevstupovat do věci přímo ale téma pouze opisovat, komentovat a nahlížet z různých úhlů.

Fejetonistika v *Národní 9* si mimo jiné všímá také nových západních trendů adaptovaných na české prostředí. To zmiňuje ve svém fejetonu „Na českém pohřbu III“ Jiří Dědeček: „Jsem už potřetí na obrátku doma z té dijonské flákárny a pokaždé, když přijedu, slyším z reklamy, že je o jednu českou či moravskou dlouhohrající svatbu víc, normální člověk to nemůže vydržet...“ (33) Reaguje zde na nástup takzvaného teleshoppingu a samozřejmě kritizuje dotěrnost těchto televizních reklam.

32 SVĚRÁK, Zdeněk. Co napadá... . *Národní 9*. 30.1. 1992,roč. 1, č. 5, s. 1.

33 DĚDEČEK, Jiří. Co napadá... . *Národní 9* . 2.4. 1992,roč. 1, č. 14, s.1.

4.3.3 Fejetony Jiřího Rulfa

Co se nedělní přílohy týče, nejvýraznějším autorem sledovaného období byl Jiří Rulf, který od srpna do května publikoval v Lidových novinách devět svých fejetonů. Celkově se v tomto období na fejetonu v Nedělních Lidových novinách vystříдалo 16 různých autorů, z nichž osm, tedy polovina, přispěla v tomto období pouze jednou. Dá se to vyložit jako snaha periodika zpestřit čtenáři čtení na úrovni výběru různých osobností, také to ale nepochybně vypovídá o stavu fejetonistiky, které neměla jednoznačného lídra. Jiří Rulf se svými devíti příspěvky ovšem výrazně převyšuje všechny ostatní autory, dá se proto říct, že se jedná o nejvýraznější fejetonistickou osobnost zkoumaného období.

Jiří Rulf se ve svých fejetonech velmi intenzivně zaměřuje na změny devadesátých let, a to především na změny společenské. Nestaví se sice do pozice otevřeného kritika, z pozice téměř „naivního pozorovatele jsou ale jeho kritické postoje jasně dešifrovatelné. Zmiňuje se například o nově vznikající vrstvě podnikatelů. Prostřednictvím vyprávění o svém příteli malíři. „Řekl, že díky náhodě objevil jisté souvislosti naší doby s dravým nástupem kapitalismu ve Francii 19. století. Tak jako tam i dnes u nás začínají se už objevovat původně nevzdělaní zbohatlíci, tzv. Nouveaux riches. A stále silněji budou cítit stejně jako ve Francii tenkrát, potřebu tuto nevzdělanost zastřít pomocí uměleckého mecenášství. Vkus zatím od nich nelze čekat, ale to se spraví. Řekl, že první vlašťovky už tu jsou. Kupříkladu on sám teď maluje pro jednoho podnikatele do koupelny jeho funkcionalistické vily fresky ve stylu pompejských.“ (34)

34 RULF, Jiří. Fejeton. *Nedělní Lidové noviny*. 18.1. 1992, roč. 5, č. 15, s. 7.

Jiří Rulf se snaží čtenáře bavit, nešetří vtipy ani vytvářením absurdně zábavných situací. Tón jeho textů, nenechává však čtenáře na pochybách, že i přes vrstvu humoru je nekompromisním kritikem. Stejně jako řada dalších fejetonistů je fascinován českým člověkem a aktivně se o něj zajímá, zároveň jsou však u něj cítit náznaky nostalgie. Ne že by se přímo chtěl vracet do předrevolučních dob, zároveň ale začíná upozorňovat na to, jak moc a jak rychle se svět kolem mění, co všechno nenávratně mizí, a že už se o slovo začínají pomalu ucházet mladší generace. „Přikvačila ve chvíli, kdy nám soused sděloval, že mu obchod s knihami sebral Gottwald. „Jé,“ děvče se prudce zamyslelo. „Vy ste znal ještě Gottwalda?“ - „Já taky,“ pravil jsem chmurně a viděl jsem, jak se v jejich očích propadáme někam k dinosaurům.“ (35)

4.4 Šéfredaktor Tomáš Smetánka

Tomáš Smetánka nastupuje na post šéfredaktora 4. května 1992 a setrvává ve funkci až do 3. června 1993. Lidové noviny v jeho době mají už naprosto jasné fungující tempo. Po formální stránce jsou zcela ustálené a nedochází k žádným zásadnějším změnám. Přílohy přebírá a rozvíjí, jsou koncipované tak, aby dokázaly zaujmout různé typy lidí v různé dny a tím vyvažovaly náklad novin ve dnech, které jsou tradičně méně žádané. Jedinou radikální změnou je grafická transformace periodika v únoru 1993. Vzniká nové logo Lidových novin, které je již velmi podobné současné grafické úpravě, začíná se také ustupovat od sázení textů do klasických sazebních sloupců a přechází se k sazbě do souvislých bloků. Tato změna se nejvýrazněji týká textů názorových, pravděpodobně proto, aby byly jasněji na první pohled rozeznatelné od ostatních žurnalistických textů. Změna tedy zahrnuje i fejetony, „Poslední slovo“ a rubriku kulturní přílohy „Co napadá...“

..

Na základě kvalitativní analýzy jsem určil nejvýraznější autory fejetonu tohoto období v rubrice fejeton v nedělních Lidových novinách a v rubrice „Co napadá...“ v příloze Národní 9. V rubrice fejeton jsou nejvýraznější autoři dva a to Pavel Šrut a překvapivě americký novinář Art Buchwald. Oba mají ve sledovaném období pět různých příspěvků. Velmi zajímavé jsou příspěvky Arta Buchwalda. Nejedná se totiž o příspěvky vytvořené pro Lidové noviny ale o reklamu na připravovanou knihu nakladatelství Lidových novin, které se rozhodly jeho texty vydat. Přímou v rubrice fejeton se pak objevují ve formě ukázek z knihy. Arta Buchwalda jsem se rozhodl z analýzy vynechat, za prvé proto že žádným způsobem nezapadá do české fejetonistické tradice a za druhé z toho důvodu, že příspěvky nebyly vytvořeny originálně pro Lidové noviny, pro analýzu jsem tedy jeho fejetony nepoužitelné a mohly by být zavádějící. Přesto jeho přítomnost v periodiku ilustruje zajímavý fenomén touhy po vydávání zahraničních autorů a zaplňování knižního trhu texty, které v tuzemském prostředí z ideologických důvodů často zcela v oficiální sféře chyběly. Vypovídá to také o zakotvení fejetonu v nedělní příloze, přestože se objevuje pravidelně a bez odmlk, místo pro něj určené se využívá i pro jiné účely, než k profilování autorských osobností. Tomu odpovídá i rozložení ve fejetonu. Přesto že Pavel Šrut přispěl pěti texty, Jiří Rulf a Pavel Kácha měli každý příspěvky čtyři, dalších jedenáct autorů se objevilo s jediným příspěvkem. Přesto se dá Pavel Šrut považovat za osobnost, která ve fejetonu v Lidových novinách dominovala. Naprosto výjimečně se mu totiž podařilo proniknout jak do nedělní přílohy, tak do Národní 9. Do kulturní přílohy přispěl celkem devíti fejetony. Nejdominantnějším autorem přímo v Národní 9 byl však Petr Váša s celkovými deseti příspěvky. Obecně platí, že fejeton v Národní 9 byl autorštější. Autorů bylo totiž méně, zároveň ale publikovali častěji. Kromě Pavla Šruta a Petra Váši se výrazně prosadili také Lubomír Dorůžka a Břetislav Rychlík, každý se šesti příspěvky a Jiří Just a Zdeněk Svěrák, každý s pěti příspěvky.

4.4.1 „Poslední slovo“ na konci éry Tomáše Smetánky

Na konci éry Tomáše Smetánky se v Posledním slově výrazněji prosazuje zahraniční tematika textů. Je to něco, co se objevovalo již dříve, ve sledovaném období ale tato tendence tak výrazně nabývá na síle, že se stává dominantní. Typické je převzetí zahraničních událostí a jejich úvahové aplikování na tuzemské podmínky. Zároveň ještě zcela stále nemizí téma vyrovnávání se s komunistickou minulostí, texty už jsou

pojímány jinak než v prvním období, s větším odstupem, s menší mírou emocí. Témata se obracejí jak k východu, tak k západu. Opět se tyto trendy projevují na úkor fejetonu, fejeton ale ani tentokrát zcela nemizí.

Typickou ukázkou fejetonu je text Jiřího Hanáka. Zabývá se typicky sezonním tématem, Velikonocemi. To je pro fejeton velmi typický prvek, zároveň ale naráží na aktuální témata, v tomto případě na zavádění nových technologií do běžného života. „Na zaplacení rodinného know-how však trvám, protože není možné, aby mi bankomat trvale sežíral kartu, když si jdu pro dvě mizerné padesátikoruny.“ (36)

Textem, který typicky vztahuje zahraniční události na domácí prostředí je „Poslední slovo“ Petra Dudka. Zabývá se americkými událostmi. Poukazuje na kauzu, kdy se americká policie snaží v Texasu zatknout Davida Koresche. Tuto událost transformuje na české podmínky a formuluje otázku určenou pro ryze českého čtenáře: „Dokázala by naše policie někdy něco podobného? Tedy udržet se v centru zájmu sdělovacích prostředků bez přerušení po celých sedm týdnů?“ (37)

Jak již bylo zmíněno, zájem se obrací i směrem k dění ve východní Evropě, tento trend je plně přítomen v textu Jana Petrána: „V Moskvě právě probíhá proces s těmi, kterým se v srpnu 1991 spiknutí moc nepovedlo. Ale doba už je docela jiná a rozsudky budou zřejmě taky jiné.“ (38) Zároveň se zde projevuje i bilancování s uplynulou dobou totality v tomto případě na úrovni zahraničního dění a spíše než ve formě jasně zaměřené argumentace, v podobě poznámky.

36 HANÁK, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1993, roč. 6, č. 84, s. 8.

37 DUDEK, Petr. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1993, roč. 6, č. 91, s. 16.

38 PETRÁNEK, Jan. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1993, roč. 6, č. 86, s. 8.

4.4.2 Fejetony Pavla Šruta a Petra Váši

Tématický rozsah fejetonů Pavla Šruta je poměrně široký. Zabývá se běžnými lidskými tématy, jakými jsou například vztahy v rodině, nebo prostá lidská povaha. Zaměřuje se také na témata spojená s dobou totality, hlavně ale proto, aby jimi ilustroval dění současné. Velmi rád se upíná ke Spojeným státům. Téma USA se objevuje v jeho textech velmi často a to jak v podobě „rozhovoru“ s americkým básníkem o dění u nás, tak tak ve formě poukazování na zajímavé americké trendy a jejich detailního ironického rozboru v prostředí střední Evropy: „Jenže nový McCarthyův kostlivec nosí rubáš naruby. Podezřelý je prý teď v Hollywoodu každý, kdo se okázale nehlásí k liberálům, pokud možno levým.“ (39) Fenomén ho zajímá, zároveň ale poukazuje na to, že Hollywoodu zřejmě chybí naše historická zkušenost. Experimentuje také s formou. Fejeton z 19.9. 1992 je koncipován jako výměna dopisů, z 5.10. 1992 zase jako reportáž. Ani v jednom případě se však neodchyluje od jádra fejetonu. Fejeton totiž hru s formou žádným způsobem nelimituje. Všímá si také nových fenoménů, u kterých především akcentuje vliv na českou povahu. Všímá si například objevování se hracích automatů v jemu dobře známých hospůdkách a tento fenomén dokládá mužskou hravostí, nevyhýbá se ale ani hlubšímu celospolečenskému přesahu. „Zatímco muži u nás v Pobrdí usedají po práci k Člověče nezlob se, jejich děti hrají počítačové hry na hvězdnou válku. A jejich vrstevníci na Balkáně vedou pozemskou válku, jejíž konec je ve hvězdách.“ (40)

39 ŠRUT, Pavel. Fejeton. *Nedělní Lidové noviny*. 15.8. 1992, roč. 5, č. 191, str 7.

40 ŠRUT, Pavel. Co napadá... *Národní 9*. 18.3. 1993, roč. 2, č. 11, str 1.

Petr Váša na rozdíl od Pavla Šruta publikuje své fejetony pouze v kulturní příloze. Jeho autorský styl se výrazně liší od většiny ostatních fejetonistů. Jeho texty jsou hluboce hloubavé, téměř filozofické, melancholické. Nesnaží se čtenáře za každou cenu pobavit humornou pointou a ironií. Je spíše upřímný, niterný, často jako by mysteriózní. „Byl to snad přízrak? Mluvil snad jeho ústy sám... Hrůza pomyslet! Žije snad mezi námi opravdu někdo, kdo sleduje všechny naše pošetilé skutky a nemilosrdně je uchovává v neselhávající paměti? To je nelidské!“ (41) Zabývá se člověkem na duchovní úrovni, zcela překračuje omezení daná společenským kontextem, nebo světonázorovým omezením. Fejeton se pohybuje na pomezí publicistického a uměleckého textu. V případě Petra Váši je znatelný příklon spíše k uměleckému pojetí. Často přichází z prohlášeními na úrovni lidského ducha, s přímým voláním po vlastním duševním rozvoji: „Ano, ano, přicházej, Svobodný duchu, neopouštěj mě, prosím, žij ve mně, dřímej ve mně.“ (42)

Velmi zajímavé je také jeho pojetí rubriky „Co napadá...“ prostřednictvím obrazu. Většinou jde o jednoduchou chaotickou a divokou kresbu. Nastoluje zde otázku, jestli je takto zpracované téma ještě fejeton. Na jednu stranu je psaný text jazykovým kódem fejetonu, na druhou stranu jsou ale jeho kresby doprovozeny krátkým textem a obsahově nijak zásadně z jeho tvorby nevybočují. Takové příspěvky publikoval Petr Váša ve sledovaném období tři. Pro ilustraci, 6. srpna publikoval kresbu s popiskem: „1. Je hrozné horko, 2. Těžko rozvíjet souvislou myšlenku, 3. sedím v zahradní restauraci a toužím znát pravdu 4. ruka sama běží po papíře“. (43) Jeho „toužení po poznání pravdy“ je velmi intenzivně viditelné i v dalších jeho publikovaných příspěvcích, které jsou ovšem zpracovány textem.

41 VÁŠA, Petr. Co napadá... *Národní 9*. 4.3. 1993, roč. 2, č. 9, str. 1.

42 VÁŠA, Petr. Co napadá... *Národní 9*. 2.7. 1992, roč. 1, č. 27, str. 1.

43 VÁŠA, Petr. Co napadá... *Národní 9*. 6.8. 1992 roč. 1, č. 14, str. 1.

5. Fejeton v Lidových novinách před listopadem a po listopadu 1989

Až na samotný závěr zařazují kapitolu, která se bude zabývat fejetonem v samizdatových Lidových novinách. V tomto případě nejde ani tak o zevrubnou analýzu samizdatových fejetonů, jako spíše snahu v kontrastu s posledním sledovaným obdobím ukázat, jak zásadními změnami Lidové noviny za necelé čtyři roky oficiálního vydávání prošly. Proměny uvnitř periodika, jsou samozřejmě jasně pozorovatelné i na úrovni fejetonu. V této kapitole se zaměřím především na nejmladší samizdatové vydání.

Po formální stránce se dají samizdatové Lidové noviny jen těžko srovnávat s těmi z roku 1993. Je na nich zcela pochopitelně znát nevyhovující technické zázemí jasně definované podmínkami vytvořenými totalitní vládou. Texty jsou nasázeny do dvou až tří jednoduchých sloupců. Grafické zpříjemnění a celkové grafické úpravy jsou omezeny jen na nezbytné minimum, u nejstarších vydání je zřejmé, že jsou psána na psacích strojích.

Z hlediska organizačního je již od prvního obnoveného vydání šéfredaktorem Jiří Ruml. Přispívají ale i další osobnosti především z prostředí signatářů Charty 77. Časté byly, kromě příspěvků Jiřího Rumla, také texty Václava Havla, Ludvíka Vaculíka, Jiřího Dientsbiera a celé řady dalších. Značná část textů nebyla podepsána, případně se autor podepisoval pouze jednoduchou značkou. Důvodem byl samozřejmě strach z perzekucí. I tak se ovšem autoři stíhání komunistickým režimem nevyhnuli. Jiří Ruml byl dokonce od 12. října až do převratu vězněn (44).

Fejeton se v samizdatových Lidových novinách objevuje již od prvního čísla. Není jednoduché ho vystopovat, protože periodikum v té době je skutečně ještě velmi živelné a neuspořádané. Nicméně je většinou zachována základní kultura žánru a přestože často není výrazně graficky vymezen, je nasázen alespoň ke spodnímu okraji stránky v duchu fejetonistické tradice. Již ve vydání z listopadu 1987 se poprvé objevuje rubrika Poslední slovo, kde se fejeton poměrně stabilně zabydluje.

44 ROTTOVÁ, Tereza. Samizdatové Lidové noviny 1987-1989. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009. Vedoucí práce Barbara Köpplová, str. 41.

Poslední slovo v Lidových novinách v roce 1989 má přirozeně poslání výrazně politické. Občas se v náznamech zabývá postřehy ze životů signatářů Charty 77, občas se snaží s reflexí nahlížet na stav společnosti, především ale ve vztahu k politické situaci. To je vidět například v Posledním slově Rudolfa Batt'ka, z únorového vydání: „Příslušníci mladších generací, ale nejen oni, trpí jakousi podvědomou fobií z politiky vůbec, z její výraznější institucionální podoby a z nebezpečí opětne manipulace. Chápu ty obavy, ani já bych nechtěl být v budoucnosti manipulován někým novým či novými stranickými tajemníky.“ (45) Obrací se zde ke společnosti jako celku, staví se čelem k politice a snaží se čtenářům vysvětlit, že problém není v ní jako takové ale ve způsobu, jakým je prováděna. Zajímavé je zřejmé vyhlížení do budoucna, přestože jde o únor 1989, zdá se, že autor už pomalu vyhlíží politickou změnu.

Snaží se také nabízet příběhy lidí fungujících v disentu. Jak již bylo zmíněno, samizdatové Lidové noviny byly vytvořeny do značné míry ve snaze prezentovat necenzurované názory Charty 77 širší veřejnosti. Šlo nejen o úroveň ideovou ale také osobní. Bylo nutné očistit osobnosti systematicky karikované režimem, tak aby mohly být vnímány, jako morální autority. Václav Havel své Poslední slovo z červnového vydání roku 1989 otevírá pasáží: „Jak asi čtenáři LN zaregistrovali, jsem opět na svobodě a pokračuji – pokud mi na to síly stačí – ve všem, co jsem dělal před svým zavřením. Pustili mě dřív díky ohromné solidaritě domácí i zahraniční, které se mi dostalo.“ (46) Skutečné poselství se přirozeně skrývá hlouběji v textu tato pasáž je nicméně velmi zajímavá z hlediska referování „Charty o Chartě“. Václav Havel otevřeně hovoří o tom, že byl propuštěn z vězení. Nesnaží se ze sebe dělat mučedníka, nečervená se jako přistižený uličník, prostě o vězení referuje jako o nepříjemné překážce, v jeho práci, ve které teď bude pokračovat dál. Právě tímto přístupem ze sebe setřásá roli kriminálního, do které se ho komunistický režim snažil před veřejností vtěsnat. Tímto způsobem Lidové noviny pracovaly s odčernováním Chartistů, na prosté úrovni lidskosti. Dlužno dodat, že tomu tak nebylo pouze v případě Václava Havla ale i v případě dalších publikujících osobností.

45 BATTĚK, Rudolf. Poslední slovo. *Lidové Noviny*. Únor 1989, roč. 2, č. 2, str. 24.

46 HAVEL, Václav. Poslední slovo. *Lidové Noviny*. Červen 1989, roč. 2, č. 6, str. 24.

Oproti Poslednímu slovu z konce šéfredaktorské éry Tomáše Smetánky, tedy můžeme sledovat řadu rozdílů. Témata v samizdatových Posledních slovech jsou z pochopitelných důvodů velmi úzce navázána na domácí dění. Celkově jsou texty laděny vážněji se silným akcentem na lidskou morálku. Témata za Tomáše Smetánky mají výrazně širší rozpětí a nejsou tak striktně vázána na politické události. Zároveň v nich autor více ustupuje do pozadí, nesnaží se tolik mluvit ke čtenáři z pozice autority, spíše nechává prostor samotnému tématu a jeho zpracování.

Závěr

Z analýzy je zřejmé, že fejeton z Lidových novin nemizí, nezaniká. Přesto prochází ve sledovaném období celou řadou změn. Částečně je to dáno vývojem celých Lidových novin, které se v podstatě od začátku vytvářejí a postupně si budují vlastní rytmus, vhodný pro novou žurnalistiku i nové společenské klima.

Ukazuje se, že fejeton dokáže velmi výstižně reagovat i na nové události společenského dění. Tato jeho vlastnost se neprojevuje na úrovni komentování aktuálních zpráv nebo událostí ale především na úrovni citlivého a trpělivého sledování nově se objevujících fenoménů. Fejeton tak dokázal do Lidových novin svou typickou ironickou formou dodat jak tolik nezbytné společenské a kulturní pozadí doby, tak specifické autorské názory.

Jak již bylo zmíněno, fejeton je postaven především na autorské úrovni publikujících osobností. Ve zkoumaném období se nepodařilo najít osobnost, která by fejetonu udávala směr kontinuálně a systematicky. Byly nalezeny pouze více či méně výrazné „sezónní“ postavy fejetonu, které tomuto publicistickému žánru dávaly tvář vždy jen po poměrně krátkou dobu.

Z témat se často objevuje snaha zakotvit Čechy v nově otevřeném světovém kontextu a úvahy o české povaze. Často se také objevuje zájem o zahraničí a to především o západní země. Fejetonisté západní kulturu citlivě zkoumají a přibližují ji českému čtenáři na různých úrovních zdělení. Je zřejmé, že si autoři citlivě uvědomují dobové změny a prostřednictvím fejetonu na ně upozorňují.

Prostor daný fejetonu se postupně vyvíjí. Z jeho původního zasazení přímo v Lidových novinách se systematicky postupně přesouvá do magazínových příloh, kde nachází stálé místo a uplatnění.

Summary

The analysis shows that the feuilleton from the Lidové noviny does not go away. Nevertheless passes in the period through a number of changes. Partly this is due to the development of the whole Lidové noviny, which are basically created from the beginning and gradually build their own rhythm, suitable for the new journalism and new social climate.

It turns out that the feuilleton can respond to new social conditions. This ability has no effect on the level of current news commenting or events but mainly at the level of sensitive and patient monitoring emerging phenomena. Feuilleton succeed in getting to the Lidové noviny by its typical form of ironic important social and cultural background same as specific creative ideas.

As already mentioned, the feuilleton is based mainly on the creative level of publishing personalities. In the period under review failed to find a personality who would provide guidance to feuilleton continuously and systematically. Were found only more or less significant "seasonal" characters of feuilleton, which gave the visage of genre only for a relatively short period of time.

The topics are often the attempt to enshrine Bohemia in the newly opened world context and consideration of Czech nature. Very common is strong interest in abroad, especially in western countries. Feuilleton authors are sensitively exploring Western culture and bringing it to Czech readers at different levels of information. It is clear that the authors sensitively reflects contemporary changes warn at them through a personal feuilleton.

Area of the feuilleton develops gradually. His original place directly in the Lidové noviny is systematically gradually shifting to magazine attachments, which finally shows up as a high permanent position and sense.

Použitá literatura a prameny

Prameny

Národní knihovna

Lidové noviny (1990-1993)

Samizdatové Lidové noviny (1987-1989) <http://www.lidovky.cz/historie-obrazem.aspx>

Knihovna FSV UK

Literatura

1 TRAMPOTA, Tomáš - VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-683-4.

2 DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Příručka pro uživatele. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0139-7.

3 OSVALDOVÁ, Barbora a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Praha : Libri, 2007.

4 OSVALDOVÁ, Barbora – KOPÁČ, Radim. *O fejetonu, s fejetonem*. Praha: Karolinum, UK Praha, 2007.

5 BEDNAŘÍK, Petr - JIRÁK, Jan - KÖPPLOVÁ, Barbara: *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. Praha, Grada 2011.

6 PERNES, Jiří. *Svět Lidových novin 1893-1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny: 1993.

7 JIRÁK, Jan - KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál: 2009. 416 str.

Diplomové práce

1 ROTTOVÁ, Tereza. *Samizdatové Lidové noviny 1987-1989*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009. Vedoucí práce Barbara Köpplová.

2 JANOUŠEK, Jan. *Reflexe transferu Němců z Československa po druhé světové válce v Lidových novinách v období po listopadu roku 1989*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. Vedoucí práce Blanka Soukupová.

Novinové články

1 RUML, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 81, s. 8.

2 RUML, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1990, roč.3, č. 37, s.8.

3 RUML, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1990, roč.3, č. 30, s.8.

4 RUML, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 45, s.8.

5 VACULÍK, Jan. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 16.8. 1990, roč. 3, č.138, s.8.

6 JUST, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 16.5. 1991, roč. 4, č.113, s.16.

7 VERECKÝ, Ladislav. Fejeton. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 200, s. 6.

8 VERECKÝ, Ladislav. Fejeton. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 236, s. 7.

9 http://zpravy.idnes.cz/zemrel-novinar-ladislav-verecky-do1-/domaci.aspx?c=A100422_001828_domaci_jav

10 VERECKÝ, Ladislav. Fejeton. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 224, s. 7.

11 VERECKÝ, Ladislav. Fejeton. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 212, s. 8.

12 VERECKÝ, Ladislav. Fejeton. *Lidové noviny*. 1990, roč. 3, č. 116, s. 7.

13 BYSTROVÁ, Marta. Poslední slovo. *Lidové Noviny*. 1.11. 1991, roč. 4, č. 225.

14 FRANĚK, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 17.3 1992, roč. 5, č. 65, s. 16.

15 MICHAL, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1992, roč. 5, č. 86, s. 16.

16 ŠRUT, Pavel. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1992, roč. 5, č. 79, s. 12.

17 SVĚRÁK, Zdeněk. Co napadá... . *Národní 9*. 30.1. 1992, roč. 1, č. 5, s. 1.

18 DĚDEČEK, Jiří. Co napadá... . *Národní 9* . 2.4. 1992, roč. 1, č. 14, s.1.

19 RULF, Jiří. Fejeton. *Nedělní Lidové noviny*. 18.1. 1992, roč. 5, č. 15, s. 7.

20 RULF, Jiří. Fejeton. *Nedělní Lidové noviny*. 22.2. 1992, roč. 5, č. 51, s. 7.

- 21 HANÁK, Jiří. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1993, roč. 6, č. 84, s. 8.
- 22 DUDEK, Petr. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1993, roč. 6, č. 91, s. 16.
- 23 PETRÁNEK, Jan. Poslední slovo. *Lidové noviny*. 1993, roč. 6, č. 86, s. 8.
- 24 ŠRUT, Pavel. Fejeton. *Nedělní Lidové noviny*. 15.8. 1992, roč. 5, č. 191, str 7.
- 25 ŠRUT, Pavel. Co napadá... *Národní 9*. 18.3. 1993, roč. 2, č. 11, str 1.
- 26 VÁŠA, Petr. Co napadá... *Národní 9*. 4.3. 1993, roč. 2, č. 9, str. 1.
- 27 VÁŠA, Petr. Co napadá... *Národní 9*. 2.7. 1992, roč. 1, č. 27, str. 1.
- 28 VÁŠA, Petr. Co napadá... *Národní 9*. 6.8. 1992 roč. 1, č. 14, str. 1.
- 29 BATTĚK, Rudolf. Poslední slovo. *Lidové Noviny*. Únor 1989, roč. 2, č. 2, str. 24.
- 30 HAVEL, Václav. Poslední slovo. *Lidové Noviny*. Červen 1989, roč. 2, č. 6, str. 24.

Přílohy

Příloha č. 1: Poslední slovo a jeho autoři za Jiřího Rumla

Jméno	Počet příspěvků
Jaroslav Jírů	3
Anna Červenková	1
Jiří Ruml	7
Ratmír Zoubek	1
Tomáš Smetánka	1
Vladimír Lešek	1
Ivan Hoffman	3
Soňa Čechová	1
Ladislav Verecký	1
František Schildberger	1
Jiří Hanák	3
Jiří Tyl	1
Alexandr Kramer	2
Svatopluk Kočvara	1
Vladimír Železný	1
Jaroslav Veis	2
František Růžička	1
Jan Vaculík	3
Miloš Zeman	2
Dušan Kubálek	2
Alena Wagnerová	1
Jana Červenková	1
Jiří Kofránek	1
Jaromír Procházka	1
Antonín Jílek	1
Jiří Forejt	5
(wi)	1
Jiří Hejlek	1
Josef Kaška	1
Jan Trafulka	1
Jan Petránek	1
Jan Sokol	1
Ladislav Andrej	1
Kristián Chobpa	1
Petr Příhoda	2
Jana Šmídová	1
Květa Procházková	1

Příloha č. 2: Fejeton v „Nedělních Lidových novinách“ za Jaroslava Vaise

13.7.1991	x	4.1.1992	Miroslav Hule
20.7.1991	Mirka Spáčilová	11.1.1992	Dana Hábová
27.7.1991	Mirka Spáčilová	18.1.1992	Jiří Rulf
3.8.1991	Zdeněk A. Tichý	25.1.1992	x
10.8.1991	Jiří Just	1.2.1992	Michal Růžička
17.8.1991	Zdeněk A. Tichý	8.2.1992	Ivan Vágner
24.8.1991	Jiří Rulf	15.2.1992	x
31.8.1991	Jiří Rulf	22.2.1992	Jiří Just
7.9.1991	Ladislav Verecký	29.2.1992	Jiří Rulf
14.9.1991	Zdeněk A. Tichý	7.3.1992	Vladimír Just
21.9.1991	Mirka Spáčilová	14.3.1992	Miroslav Holub
28.9.1991	Jiří Rulf	21.3.1992	Michal Růžička
5.10.1991	x	28.3.1992	Jiří Rulf
12.10.1991	Mirka Spáčilová	4.4.1992	Dana Hábová
19.10.1991	Jiří Just	11.4.1992	Pavel Šrut
26.10.1991	Miroslav Hule	18.4.1992	Dalibor Janek
2.11.1991	Zdeněk A. Tichý	25.4.1992	Zdeněk A. Tichý
9.11.1991	Jiří Rulf	2.5.1992	Jiří Rulf
16.11.1991	Jiří Just		
23.11.1991	Vladimír Vlasák		
30.11.1991	Jiří Rulf		
7.12.1991	Ivan Vágner		
14.12.1991	Pavel Kácha		
21.12.1991	Tomáš Pech		
28.12.1991	Ivan Vágner		

Příloha č. 3: Fejeton v „Národní 9“ za Jaroslava Vaise

2.1.1992	Břetislav Rychlík
9.1.1992	Petr Váša
16.1.1992	Karel Smyczek
23.1.1992	Jiří Dědeček
30.1.1992	Zdeněk Svěrák
6.2.1992	Břetislav Rychlík
13.2.1992	Petr Váša
20.2.1992	Eugen Brikcius
27.2.1992	Jiří Dědeček
5.3.1992	Břetislav Rychlík
12.3.1992	Lubomír Doružka
19.3.1992	Petr Váša
26.3.1992	Pavel Šrut
2.4.1992	Jiří Dědeček
9.4.1992	Jiří Just
16.4.1992	Břetislav Rychlík
23.4.1992	Petr Váša

Příloha č. 4: Fejeton v „Nedělních Lidových novinách“ za Tomáše Smetánky

9.5.1992	Michal Růžička
16.5.1992	Ivan Klíma
23.5.1992	Radim Uzel
30.5.1992	Michal Růžička
6.6.1992	Art Buchwald
13.6.1992	x
20.6.1992	Mirka Spáčilová
27.6.1992	Richard Grégr
4.7.1992	Ivan Klíma
11.7.1992	Jiří Rulf
18.7.1992	Michal Růžička
25.7.1992	Art Buchwald
1.8.1992	Pavel Šrut
8.8.1992	Jaroslav Veis
15.8.1992	Pavel Šrut
22.8.1992	Jaroslav Veis
29.8.1992	Art Buchwald
5.9.1992	Jan Vodňanský
12.9.1992	Ladislav Verecký
19.9.1992	Pavel Šrut
26.9.1992	Art Buchwald
3.10.1992	Art Buchwald
10.10.1992	Richard Grégr
17.10.1992	Jiří Hůla
24.10.1992	Pavel Šrut
31.10.1992	Barbara Ježková
7.11.1992	Jan Petránek
14.11.1992	Richard Grégr
21.11.1992	Jan Vodňanský
28.11.1992	Jiří Dědeček
5.12.1992	Jiří Hůla
12.12.1992	Ivan Klíma
19.12.1992	Jan Petránek
24.12.1992	Tomáš Pech
31.12.1992	Jana Blažková
2.1.1993	Lidovky nevyšly
9.1.1993	Jiří Rulf
16.1.1993	Ivan Klíma
23.1.1993	Pavel Kácha
30.1.1993	Alexandr Kliment
6.2.1993	Jiří Rulf
13.2.1993	Richard Grégr
20.2.1993	Pavel Kácha
27.2.1993	x
6.3.1993	Tomáš Pech
13.3.1993	Jan Vodňanský
20.3.1993	Jiří Just
27.3.1993	Miroslav Holub
3.4.1993	Pavel Šrut
10.4.1993	Eva Škamlová
17.4.1993	Pavel Kácha
24.4.1993	Věra Stiborová
30.4.1991	Jedná se o pátek, je nedělní příloha ale chybí fejeton
1.5.1993	x
8.5.1993	Jiří Just
15.5.1993	Miroslav Holub
22.5.1993	Pavel Kácha
29.5.1993	Jiří Rulf

Příloha č. 5: Fejeton v „Národní 9“ za Tomáše Smetánky

7.5.1992	Jiří Dědeček
14.5.1992	Lubomír Dorůžka
21.5.1992	Břetislav Rychlík
28.5.1992	Petr Váša
4.6.1992	Jiří Just
11.6.1992	Pavel Šrut
18.6.1992	Zdeněk Svěrák
25.6.1992	Břetislav Rychlík
2.7.1992	Petr Váša
9.7.1992	David Smoljak
16.7.1992	Pavel Šrut
23.7.1992	Lubomír Dorůžka
30.7.1992	Břetislav Rychlík
6.8.1992	Petr Váša
13.8.1992	Jiří Just
20.8.1992	Pavel Šrut
27.8.1992	Zdeněk Svěrák
3.9.1992	Břetislav Rychlík
10.9.1992	Petr Váša
17.9.1992	Dana Hábová
24.9.1992	Jiří Just
1.10.1992	pravděpodobně chybí v Národní knihovně
8.10.1992	Lubomír Dorůžka
15.10.1992	Břetislav Rychlík
22.10.1992	Karel Smyczek
29.10.1992	Petr Váša
5.11.1992	Pavel Šrut
12.11.1992	Oldřich Janota
19.11.1992	Břetislav Rychlík
26.11.1992	Lubomír Dorůžka
3.12.1992	Jiří Just
10.12.1992	Pavel Šrut
17.12.1992	Dana Hábová
24.12.1992	Vyšly nedělí místo kulturní přílohy
29.12.1992	Petr Váša-vyšlo v úterý
7.1.1993	Petr Váša
14.1.1993	Jiří Dědeček
21.1.1993	Oldřich Janota
28.1.1993	Pavel Šrut
4.2.1993	Pavel Šrut
11.2.1993	Zdeněk Svěrák
18.2.1993	Václav Jamka
25.2.1993	Petr Nikl
4.3.1993	Petr Váša
11.3.1993	Oldřich Janota
18.3.1993	Pavel Šrut
25.3.1993	Lubomír Dorůžka
1.4.1993	Zdeněk Svěrák
8.4.1993	Václav Jamek
15.4.1993	Jiří Just
22.4.1993	Petr Váša
29.4.1993	Chybí příloha
6.5.1993	Pavel Šrut
13.5.1993	Oldřich Janota
20.5.1993	Zdeněk Svěrák
27.5.1993	Lubomír Dorůžek
3.6.1993	Petr Váša